

Immaterieel erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving

Kennisagenda 2017-2020
Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

Immaterieel erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving

Kennisagenda 2017-2020
Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

KENNIS EN INZICHT

Voorjaar 2017 presenteerde Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland haar Activiteitenplan 2017-2020, met als titel ‘Verbreding, Verdieping en Verbinding van Immaterieel Erfgoed’. Hiermee ging een nieuwe fase van start, sinds het Kenniscentrum in 2012 startte met uitvoering te geven aan de implementatie van het 2003 UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed.

In dit Activiteitenplan werd aangekondigd dat het Kenniscentrum in deze vier jaar wil werken aan kennisontwikkeling ten behoeve van betere borging van immaterieel erfgoed. In het 2003 UNESCO Verdrag wordt dit genoemd: ‘kennisontwikkeling, met het oog op doeltreffende bescherming van het immaterieel cultureel erfgoed’. Met deze kennisontwikkeling willen wij bijdragen aan meer kennis van en inzicht in (het belang van) immaterieel erfgoed in Nederland. Die kennis en inzichten willen wij in eerste instantie beschikbaar stellen aan erfgoedgemeenschappen die zijn verbonden aan de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland, maar ook aan overheden, landelijke erfgoedorganisaties, en dergelijke. In het afgelopen jaar zijn wij hiervoor al de nodige samenwerkingsverbanden aangegaan.

Met deze Kennisagenda 2017-2020 presenteren wij in november 2018 vijf onderzoekslijnen aan u. Voor ons een tussenstand van zaken, voor u wellicht een eerste kennismaking met de uitdagingen waarvoor de erfgoedgemeenschappen de komende jaren staan. En over twee jaar, in november 2020, hopen we u de resultaten van deze vijf onderzoekslijnen te kunnen presenteren. In de tussentijd nodigen wij u van harte uit om bij te dragen aan de onderzoekslijnen, door deelname aan expertmeetings, symposia, dialoogtafels en dergelijke. Of door rechtstreeks terugkoppeling te geven aan ons team Kennisontwikkeling. U vindt de bereikbaarheidsgegevens van de wetenschappelijk medewerkers bij de onderzoekslijnen.

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland maakt onderdeel uit van het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem

– Leo Adriaanse MEd

HOOFD KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

COLOFON

EEN UITGAVE VAN

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland,
Team Kennisontwikkeling: Sophie Elpers, Marieke Helsen,
Susanne Verburg en Albert van der Zeijden

EINDREDACTIE

Albert van der Zeijden en Leo Adriaanse -
KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND,
Petra Boers - BURO VONKSTOF

GRAFISCH ONTWERP

Suzanne Hertogs - ONTWERPHAVEN

DRUK BOOXS

BINDER Boekbinderij Patist

PAPIER OMSLAG 300 grams grijskarton 1z glad, IGEPA

PAPIER BINNENWERK 90 grams Focusbook - POPYRUS, 60 grams IBO One - IGEPA

OPLAGE 400 stuks

FONTS Avenir Next, Fleischmann, Letter Gothic

ISBN 978 90 9031323 8

MET DANK AAN

Alle samenwerkingspartners, zoals vermeld bij de onderzoekslijnen
Raad van Advies - Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

© 2018 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
maakt onderdeel uit van het Nederlands Openluchtmuseum
Postbus 649, 6800 AP Arnhem
Hoferlaan 4, 6818 SG Arnhem
+31 (0)26 3576113

info@immaterieelerfgoed.nl
www.immaterieelerfgoed.nl

 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
 Immaterieel Erfgoed NL
 Immaterieel Erfgoed

INHOUD

Voorwerk

- 1 Voorwoord
- 2 Colofon
- 5 Inleiding

Hoofdwerk

- 19 Onderzoekslijn 1: Controversieel Immaterieel Erfgoed
- 31 Onderzoekslijn 2: Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit
- 43 Onderzoekslijn 3: Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen
- 55 Onderzoekslijn 4: Immaterieel & Materieel Erfgoed
- 71 Onderzoekslijn 5: Immaterieel Erfgoed & Toerisme

Nawerk

- 83 Begrippenlijst
- 89 English Summary Research Agenda 2017-2020

INLEIDING

Immaterieel erfgoed als spannende proeftuin

Wilde circusedieren verboden

Oogartsen: verbied vuurwerk!

PAASVUREN ZIJN MILIEUVERVUILEND!

Herkent u deze krantenkoppen van de afgelopen jaren? Veel maatschappelijke discussies spitsen zich tegenwoordig toe op immaterieel erfgoed. Levende tradities – vaak van generatie op generatie doorgegeven – komen plotseling scherp onder vuur te liggen.

Verbinding versus verwijdering

De controverses gaan over zeer uiteenlopende vragen als ‘Is Zwarte Piet racistisch?’ (discriminatie), ‘Mag je mensen blootstellen aan de gevaren van vuurwerk?’ (gezondheid), ‘Mag je dieren gebruiken om mensen te vermaken?’ (dierenwelzijn) en ‘Is het verantwoord dat vreugdevuren zo veel fijnstof uitstoten?’ (milieu).

Wat de controverses duidelijk maken is dat immaterieel erfgoed mensen verbindt, maar ook kan leiden tot verwijdering tussen mensen. Mensen kunnen zich er sterk mee identificeren, maar zich juist ook buitengesloten voelen.

Uitdagingen in een mondialiserende samenleving

Veel van de controverses rondom immaterieel erfgoed hangen samen met onze mondialiserende samenleving, die ook een superdiverse samenleving is geworden. Niet langer beperkt ons blikveld zich tot ons eigen dorp, stad, streek of land, waar de lang gekoesterde tradities ‘normaal’ zijn. In een wereld die nauw verbonden is door social media en internet, waarin we mobieler

zijn dan ooit en waarin we met 160 etniciteiten in één stad kunnen wonen, houden we elkaar allerlei nieuwe spiegels voor. Hoe ga je om met verschillende opvattingen van mensen? Met etnische diversiteit? Met de zwarte bladzijden in onze geschiedenis? Hoe draag je zorg voor het milieu en voorkom je verspilling? En wat doe je met dierenrechten? Hoe sluit je aan bij wat jongeren cultureel van belang vinden, in een wereld waar internet en social media internationale community’s creëren? En wat te doen met het wereldwijd groeiende toerisme, waardoor immaterieel erfgoed kan verworden tot een puur commercieel product, dat in hapklare brokken aan consumenten opgediend wordt?

Kortom: mondialisering stelt ons voor nieuwe vragen en uitdagingen rondom immaterieel erfgoed en de beleving ervan. Om hierop antwoord te geven is onderzoek nodig.

Waarom deze Kennisagenda?

Deze Kennisagenda biedt een overzicht van het onderzoek dat Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (verder: het Kenniscentrum) de komende jaren

doet naar aanleiding van de belangrijkste uitdagingen waarmee de beoefenaars en beheerders van immaterieel erfgoed in Nederland, de erfgoedgemeenschappen, zich geconfronteerd zien.

Met de resultaten van ons onderzoek willen we allereerst immaterieel-erfgoedgemeenschappen antwoorden bieden op deze uitdagingen. Met andere woorden: ons onderzoek krijgt altijd een praktische vertaling waar erfgoedgemeenschappen zelf concreet mee aan de slag kunnen.

Ons onderzoek is gericht op kennisverdieping en reflectie: we willen meer inzicht geven in processen rondom immaterieel erfgoed in een mondialiserende samenleving.

Tegelijkertijd willen we graag dat de uitkomsten van ons onderzoek interessant zijn voor andere (erfgoed)sectoren, die vaak voor dezelfde uitdagingen staan. Door de brede maatschappelijke vragen die immaterieel erfgoed oproept, is het een proeftuin van de mondialiserende samenleving. In zo’n samenleving is bruggen slaan tussen verschillende groepen met uiteenlopende achtergronden en opvattingen een grote uitdaging.

Ons belangrijkste kader: het UNESCO Verdrag uit 2003

Ons uitgangspunt bij de onderzoeksplannen die wij in deze Kennisagenda presenteren, is het UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed uit 2003 (verder: het 2003 UNESCO-verdrag). UNESCO zag destijds dat veel immaterieel erfgoed en de kennis ervan verloren ging in de snel globaliserende wereld. Zij wilde graag ‘respect voor culturele diversiteit en menselijke creativiteit’ bevorderen. Het verdrag kwam tot stand in antwoord op ‘processen van mondialisering en sociale transformatie’ die ‘voorwaarden scheppen voor een hernieuwde dialoog tussen gemeenschappen’.

Wereldwijd bleek het verdrag in een behoefte te voorzien. Nederland ratificeerde het verdrag in 2012. Inmiddels hebben 178 staten het geratificeerd. Het verdrag heeft zich ontwikkeld tot het belangrijkste kader voor discussies over immaterieel erfgoed wereldwijd en vormt daarom ook het belangrijkste kader van deze Kennisagenda.

Relatie met materieel erfgoed

Immaterieel erfgoed is meestal niet los te denken van materieel erfgoed. Voorbeelden van materieel erfgoed zijn historische landschappen of gebouwen (onroerend erfgoed), voorwerpen in musea of documenten in archieven (roerend erfgoed). Een voorbeeld van immaterieel erfgoed dat verbonden is

Wat is immaterieel erfgoed?

Immaterieel erfgoed is een term die UNESCO in 2003 bedacht voor iets wat iedereen in feite al kent: festiviteiten, rituelen, gewoonten en gebruiken die we als vanzelfsprekend beschouwen, koesteren en vaak van generatie op generatie doorgeven. Voor die tijd werden ze meestal geschaard onder de termen ‘volkscultuur’ of ‘tradities’. Immaterieel erfgoed is dynamisch erfgoed: het verandert met de tijd. In de definitie van UNESCO gaat het bij immaterieel erfgoed om cultuuruitingen waarmee ‘gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen’ zich identificeren. Het erfgoed komt tot uiting in levende praktijken van mensen die er ‘een gevoel van identiteit en continuïteit’ aan ontlelen.

Het verdrag benoemt vijf domeinen:

- spreken, zingen en vertellen,
- uitvoerende kunsten,
- festiviteiten en rituelen,
- kennis en gebruiken rondom natuur en universum,
- traditioneel vakmanschap/ambachten.

‘Immaterieel’ wil niet zeggen dat deze vorm van erfgoed minder tastbaar of reëel zou zijn. Vaak is immaterieel erfgoed juist heel concreet en zichtbaar. Denk bijvoorbeeld aan jaarlijks terugkerende festiviteiten zoals het Bloemcorso in Zundert of het Zomercarnaval in Rotterdam.

met een specifiek landschap is het maasheggenvlechten. Bij immaterieel erfgoed dat verbonden is aan voorwerpen kun je denken aan kostuums voor carnaval of historische kruizen of relieken tijdens processies.

Ook deze samenhang tussen materieel en immaterieel erfgoed is voor het Kenniscentrum een belangrijk aandachtspunt. Hiermee sluiten we aan op andere UNESCO-verdragen, zoals het Werelderfgoedverdrag (1972) en het Verdrag betreffende de bescherming en de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen (2005).

De kracht van erfgoedgemeenschappen

Sinds 2012 zijn door middel van de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland (verder: de Inventaris) zo'n 150 vormen van immaterieel erfgoed in kaart gebracht. De manier waarop deze Inventaris tot stand kwam trok de aandacht. Niet deskundigen of wetenschappelijk onderzoekers bepalen: wat mag in deze Inventaris worden bijgeschreven en wat niet? Het zijn de producenten van het erfgoed zelf die dit bepalen, bijvoorbeeld de organisatoren van het joodse feest Chanoeka of de plateelschilders uit Gouda.

Door deze nauwe samenwerking kreeg het Kenniscentrum zicht op de 'gemeenschappen, groepen en individuen' die zich willen inzetten voor hun immaterieel erfgoed en dit graag willen doorgeven aan toekomstige generaties. UNESCO maakt een onderscheid tussen beoefenaars (*practitioners*) en beheerders (*custodians*), mensen vanuit de erfgoedgemeenschappen die activiteiten organiseren en/of zich inzetten voor beheer en behoud. Voor het Kenniscentrum vormt deze laatste categorie mensen een belangrijke groep, omdat zij een actieve rol speelt in zorg voor haar immaterieel erfgoed.

Uiteraard zijn de uitdagingen voor de beoefenaars en beheerders van immaterieel erfgoed niet los te zien van de maatschappelijke context waarbinnen hun erfgoed wordt beleefd. De bredere erfgoedgemeenschap omvat de mensen die hun evenementen bezoeken of aan wie zij hun producten verkopen en de organisaties die bijdragen aan borging. Immaterieel erfgoed brengt hen allemaal samen. In die zin geldt het UNESCO-verdrag als één groot experiment: hoe betrek je bredere groepen bij (immaterieel) erfgoed en erfgoedzorg?

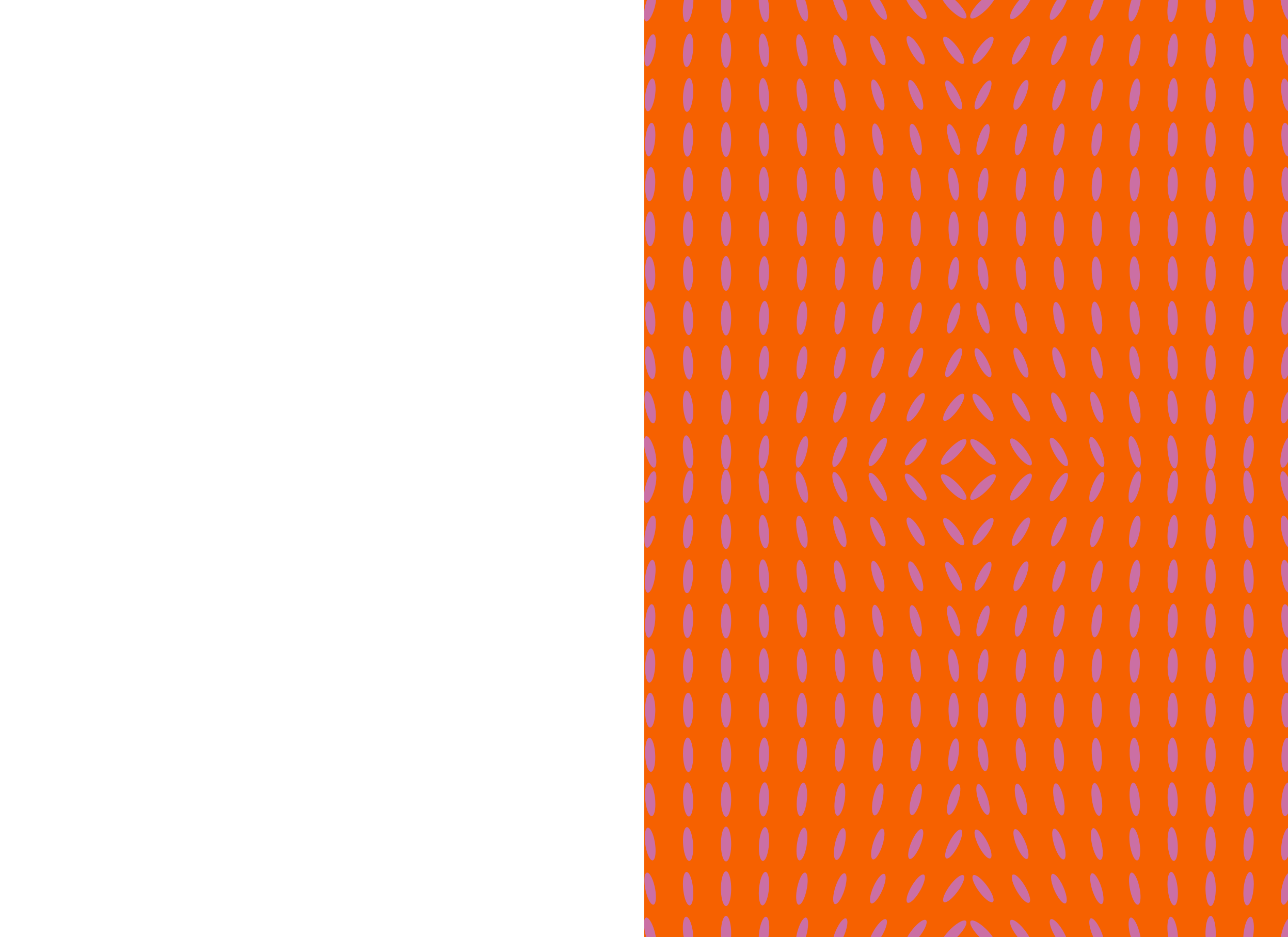
De dilemma's

Als Kenniscentrum zijn wij ons er zeer van bewust dat een beleidsmatige aanpak van immaterieel erfgoed op zichzelf ook weer dilemma's oproept. Over nut en noodzaak van het lijstensysteem is bijvoorbeeld veel en kritisch gereflecteerd: leidt plaatsing op een 'lijst' niet tot het op een voetstuk plaatsen van

Hoe ga je om met de uitdagingen...

van een
mondialiserende
samenleving?

wat alledaagse cultuur is? Cultuur die zich spontaan zou moeten ontwikkelen, zonder inmenging van buitenaf, zeker niet door UNESCO?

In onze visie biedt het UNESCO-verdrag een nuttige kapstok en een gespreksplatform om internationaal de discussie aan te gaan over immaterieel erfgoed en de borging ervan. Daarbij onderstrepen we graag dat het verdrag dynamisch en in ontwikkeling is. Samen met anderen, nationaal en internationaal, willen wij meedenken over de richting ervan, in wisselwerking met nieuwe ontwikkelingen in de samenleving zelf.

De vijf onderzoekslijnen van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

De vijf onderzoekslijnen waarop het Kenniscentrum de komende jaren inzet hebben allemaal te maken met uitdagingen in een mondialiserende samenleving:

1. Controversieel Immaterieel Erfgoed

Hoe ga je om met maatschappelijke discussies rondom immaterieel erfgoed?

2. Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit

Wat betekent immaterieel erfgoed in een superdiverse samenleving, bijvoorbeeld in een wijk met meer dan 160 etniciteiten? Hoe borg je immaterieel erfgoed in een dergelijke samenleving?

3. Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen

Hoe kunnen jongeren een grotere stem krijgen in de erfgoedsector en hun culturele uitingen zichtbaar maken? Hoe kan meer inzicht in jongerenculturen ons helpen bij het verbreden van ons begrip van immaterieel erfgoed?

4. Immaterieel & Materieel Erfgoed

Hoe ga je om met uitdagingen op het grensvlak van materieel en immaterieel erfgoed? Hoe kun je borging in samenhang vormgeven?

5. Immaterieel Erfgoed & Toerisme

Hoe ga je om met commercialisering van immaterieel erfgoed? Hoe geef je invulling aan wat UNESCO 'duurzaam toerisme' noemt?

Zo pakken we ons onderzoek aan

Binnen elke onderzoekslijn verkennen we eerst de spanningsvelden. Reflectie daarop levert bouwstenen aan voor het ontwikkelen van praktische handreikingen. Daarbij kiezen we steeds voor een benadering van onderop. We betrekken zoveel mogelijk de erfgoeddragers en erfgoedgemeenschappen zelf, zowel bij het formuleren van relevante vragen als bij het ontwikkelen van relevante en bruikbare methodieken.

Middelen die we inzetten zijn dialogotafels, expertmeetings en symposia. De dialogotafels betrekken erfgoedgemeenschappen bij het proces. Aan deze tafels delen zij de uitdagingen die zij ervaren en denken ze mee over mogelijke oplossingen. Via de expertmeetings betrekken we erfgoedprofessionals met uiteenlopende achtergronden. Symposia en conferenties zijn bedoeld voor een bredere doelgroep van betrokkenen en geïnteresseerden.

Welke resultaten verwachten we?

Met de vijf onderzoekslijnen hebben we eind 2020:

- bijgedragen aan meer kennis van en inzicht in de uitdagingen die spelen binnen de deelterreinen van immaterieel erfgoed;
- een instrumentarium of praktische handreikingen ontwikkeld hoe je als erfgoedgemeenschap, maar bijvoorbeeld ook als overheid of andere erfgoedsector, met deze uitdagingen kunt omgaan.

Met wie werken we samen?

Bij het uitvoeren van de Kennisagenda werken we intensief samen met tal van partners uit de werelden van erfgoed, cultuur, toerisme, onderwijs en wetenschap. Als onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum werkt het Kenniscentrum samen met andere afdelingen in het museum. Samen onderzoeken we de uitdagingen van de diverse samenleving en hoe daar (beter) op in te spelen.

Voor het wetenschappelijk onderzoek werkt het Kenniscentrum samen met wetenschappelijke instellingen en onderzoeksinstituten.

Allereerst met de onderzoeksgroep Cultuurgeschiedenis van de Universiteit Utrecht. Hiermee is het Kenniscentrum een vijfjarig verband aangegaan voor een onderzoeksfunctie Immaterieel Erfgoedstudies. Binnen het onderzoek naar immaterieel erfgoed zijn twee onderzoekstradities te onderscheiden. De ene traditie is meer gericht op reflectie in het kader van 'kritische erfgoedstudies', de andere op 'engineering', het praktisch toepasbaar maken

van kennis voor bijvoorbeeld erfgoedgemeenschappen. De onderzoeker Immatérieel Erfgoedstudies, dr. Albert van der Zeijden, brengt beide tradities samen, in de overtuiging dat wetenschappelijk onderzoek gevoed dient te worden door de praktijk, en praktische erfgoedzorg baat heeft bij kennis en reflectie. Samen met collega's van de Universiteit Utrecht is het Erfgoed en Publieksgeschiedenis Laboratorium opgezet (epglab.sites.uu.nl), met immaterieel erfgoed als één van de vier kernthema's. Dit overlegplatform richt zich op de verbinding van onderzoek, onderwijs en praktijk van erfgoed en publieksgeschiedenis.

Daarnaast is het Meertens Instituut van oudsher een belangrijke partner die onderzoek doet op het terrein van de Nederlandse taal en cultuur. Een van de medewerkers van het Kenniscentrum, dr. Sophie Elpers, combineert haar functie met een aanstelling bij het Meertens Instituut. Maar ook andere onderzoekers van het Meertens Instituut dragen in hun onderzoek bij aan kennisverdieping op het terrein van immaterieel erfgoed.

Een andere voor het Kenniscentrum belangrijke partner is het Sociaal en Cultureel Planbureau, dat onderzoek doet naar onderwerpen op het terrein van erfgoedparticipatie en erfgoedbeleving. Verder werken we samen met het Fonds voor Cultuurparticipatie, dat projecten financiert op het terrein van immaterieel erfgoed. Daar waar het gaat om de samenhang tussen materieel en immaterieel erfgoed werken we samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. En uiteraard is bij verschillende onderzoekslijnen de Nederlandse UNESCO Commissie een belangrijke partner en aanspreekpunt voor de UNESCO verdragen.

Ten slotte werken we ook in internationaal verband samen. We kennen een intensieve samenwerking met Vlaanderen, met organisaties zoals Werkplaats immaterieel erfgoed, FARO en LECA. Via het ICH-NGO Forum werken we samen met organisaties die aan het Kenniscentrum verwant zijn en door het 2003 UNESCO-verdrag geaccrediteerd. Dit doen we onder meer via de Working Group Research van het ICH-NGO Forum. Deze groep wordt door het Kenniscentrum gecoördineerd. Een belangrijk kader biedt ook het meerjarige internationale Intangible Heritage & Museums Project waarin het Kenniscentrum participeert, met partners uit Zwitserland, Italië, Vlaanderen en Frankrijk.

Wie vormen het Team Kennisontwikkeling?

Met ingang van de beleidsperiode 2017-2020 werkt het Kenniscentrum met twee teams: een team dat verantwoordelijk is voor erfgoedzorg en een team dat zich inzet voor kennisontwikkeling. Het Team Kennisontwikkeling bestaat uit:

- dr. Albert van der Zeijden, teamleider, tevens onderzoeker Immatérieel Erfgoedstudies aan de Universiteit Utrecht
- dr. Sophie Elpers, tevens onderzoeker aan het Meertens Instituut
- Marieke Helsen MA, MEd
- Susanne Verburg MA

Dit team is het aanspreekpunt voor de onderzoekslijnen in deze Kennisagenda. U vindt hun contactgegevens bij de onderzoekslijn waarvoor zij verantwoordelijk zijn.

Hoe is deze Kennisagenda opgebouwd?

In de hoofdstukken over onze vijf onderzoekslijnen ziet u steeds dezelfde opbouw:

- de uitdagingen waarmee erfgoedgemeenschappen en samenleving worden geconfronteerd;
- het doel van de onderzoekslijn;
- de aanpak waarvoor is gekozen en het tijdpad;
- de beoogde resultaten;
- de betrokkenheid van de erfgoedgemeenschappen;
- de netwerkpartners.

De praktische handreikingen die uit deze Kennisagenda voortvloeien, leveren we in samenhang op in november 2020. Dit doen we tijdens een Immatérieel Erfgoed-dag (IE-dag) voor de erfgoedgemeenschappen.

Wij hopen u daar, of op andere plekken waar mensen immaterieel erfgoed een warm hart toedragen, te ontmoeten!

– Dr. Albert van der Zeijden

TEAMLEIDER KENNISONTWIKKELING

Onderzoek etnologie

Multidimensioneel krachtenveld ontrafelen

Het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) is sinds de jaren '30 van de vorige eeuw de centrale plaats voor wetenschappelijk onderzoek in de etnologie in Nederland. Het Meertens Instituut onderzoekt hoe taal en cultuur veranderen, hoe collectieve identiteiten worden geconstrueerd, en welke rol lichamelijke en cognitieve dimensies hierin spelen. Specifiek op het gebied van erfgoed gaat het etnologisch onderzoek over processen van erfgoedisering, bijvoorbeeld het waarderen van religieuze cultuur als erfgoed. De onderzoekers ontrafelen het multidimensionele krachtenveld achter deze processen en analyseren de daaraan verbonden onderhandelingen, spanningen en paradoxen. Zij richten hun blik op processen van in- en uitsluiting in samenhang met erfgoed en onderzoeken de emotionele, esthetische en politieke dimensies van het verlangen naar het 'cultureel eigene'.

Inzichten voortkomend uit dit onderzoek kunnen bijdragen aan de bewustwording van immaterieel erfgoed waarbij de multiperspectiviteit van erfgoed tot haar recht komt, en kunnen helpen in de samenleving heersende mogelijke misverstanden rond erfgoed weg te nemen. Bovendien kan het onderzoek belangrijke reflectie bieden op de (ethiek van) erfgoedbeleid en -educatie. Het Meertens Instituut en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland werken vanuit deze gedachte ieder vanuit de eigen doelstellingen met verende krachten samen.

– Prof. dr. Antal van den Bosch
DIRECTEUR MEERTENS INSTITUUT (KNAW)

Onderzoek erfgoed en identiteit

Immaterieel erfgoed verdient meer onderzoek

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) volgt, verklaart en verkent het sociaal en cultureel welzijn van inwoners in Nederland. Daartoe onderzoekt het SCP al een reeks van jaren de culturele betrokkenheid.

Over erfgoedbelangstelling en erfgoedbeoefening verscheen in 2015 de studie 'Gisteren vandaag'. Landelijke gegevens zijn daarin aangevuld en ingekleurd met beschrijvingen van concrete erfgoedbetrokkenheid in de gemeente Alphen aan den Rijn.

In november 2018 publiceerde het SCP een breed opgezette inventarisatie van Het culturele leven. Daarin werd informatie over tien culturele domeinen, waaronder immaterieel erfgoed, tegen het licht gehouden. Over immaterieel erfgoed bleek relatief weinig bekend, wat leidde tot de constatering dat de huidige erfgoedmonitor eigenlijk vooral een monitor over materieel erfgoed is.

Momenteel werkt het SCP aan een beschouwing over erfgoed en identiteit, te verschijnen in het komende Sociaal en Cultureel Rapport, dat nationale identiteit als onderwerp heeft. Aan de orde komt onder meer de spanning tussen de gedachte dat erfgoed verbindt enerzijds en het gegeven dat erfgoed ook betwist kan zijn en tot twist kan leiden anderzijds. In de toekomst wil het SCP zich richten op de betekenis van cultuur. Als eerste staat in 2019 een project op de rol over erfgoed in het licht van vraagstukken als cohesie en inclusie. In beide genoemde projecten gaat het bij erfgoed nadrukkelijk ook over immaterieel erfgoed.

– Dr. Andries van den Broek
ONDERZOEKER BIJ HET SOCIAAL EN CULTUREEL PLANBUREAU

Cultuur in een open samenleving

Meedoen aan cultuur

Het Fonds voor Cultuurparticipatie stimuleert het meedoen aan cultuur. Ons motto is 'cultuur maakt iedereen'. We worden allemaal gevormd door cultuur en we dragen er allemaal aan bij. Met onze programma's en regelingen ondersteunen we een grote variëteit aan activiteiten. Samen met gemeenten en provincies werken we via 'Cultuureducatie met kwaliteit' aan goed cultuuronderwijs op de basisscholen. Leerlingen komen zo in aanraking met theater en muziek maar ook met allerlei vormen van erfgoed.

Op het gebied van cultuurparticipatie verstrekken we subsidies aan organisaties voor amateurkunst, maar ook aan initiatieven van vrijwilligers op het gebied van immaterieel erfgoed. Onze activiteiten op dit laatste terrein breiden we de komende jaren flink uit. We gaan daarbij uit van de inclusieve kaders uit de brief 'Cultuur in een open samenleving' van minister Van Engelshoven en werken nauw samen met collega-fondsen en Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland.

Gezamenlijk zetten we ons in om het immaterieel erfgoed levend te houden. Dat doen we door vrijwilligersorganisaties te helpen bij het versterken van hun organisatie. Maar we dragen ook bij aan activiteiten die een dynamische overdracht van erfgoed mogelijk maken naar nieuwe generaties, ook door het vinden van nieuwe toepassingen, bijvoorbeeld op het gebied van ambachtelijke technieken.

Ook deze kennisagenda van het Kenniscentrum beoogt met zijn programma's er aan bij te dragen dat het immaterieel erfgoed zichtbaar, relevant en toekomstbestendig blijft. Het Fonds voor Cultuurparticipatie is daar de komende jaren graag een partner bij.

– Jan Jaap Knol

DIRECTEUR-BESTUURDER FONDS VOOR CULTUURPARTICIPATIE

**Wij kiezen voor
een benadering
van onderop**

The background of the slide features a series of horizontal stripes in various shades of blue, purple, and green. Overlaid on these stripes are numerous pink, oval-shaped patterns that resemble seeds or small stones, scattered across the entire right side of the image.

**Ons onderzoek levert
altijd een praktisch
instrument op...**

waar

erfgoedgemeenschappen

mee aan

de slag kunnen

ONDERZOEKSLIJN 1

CONTROVERSIEEL IMMATERIEEL ERFGOED

Hoe ga je om met maatschappelijke discussies rond immaterieel erfgoed?

Wat doe je als een immaterieel erfgoed dat jij fantastisch vindt in de ogen van anderen écht niet door de beugel kan? In de onderzoekslijn Controversieel Immaterieel Erfgoed doen we specifiek onderzoek naar immaterieel erfgoed dat maatschappelijke discussie oproept. Hoe ga je daarmee om?

De uitdagingen

Het Kenniscentrum organiseert jaarlijks enkele contactdagen voor immaterieel-erfgoedgemeenschappen. Op een IE-dag in het voorjaar van 2018 bleek dat verschillende erfgoedgemeenschappen worstelen met de vraag: hoe ga je om met kritiek van buitenaf op jouw immaterieel erfgoed? Voorbeelden zijn: vreugde- en paasvuren, de cultuur van pijproken en het afsteken van consumentenvuurwerk met oud en nieuw. Al deze cultuuruitingen zijn opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

Waarom roept immaterieel erfgoed soms discussie op?

Zelf beschouwen leden van een erfgoedgemeenschap hun eigen immaterieel erfgoed meestal als vanzelfsprekend. Voor buitenstaanders kan er echter aanleiding zijn kritiek te uiten. Veranderende ideeën in de samenleving over gezondheid, milieu, veiligheid, gender en dierenrechten spelen hierbij een rol. Doordat de maatschappij dynamisch is en continu verandert, wordt immaterieel erfgoed als het ware soms ‘vanzelf’ controversieel. Critici stellen vervolgens de vraag: moeten we deze cultuuruiting in deze vorm eigenlijk wel voor volgende generaties in stand houden? Controversieel worden kan elke vorm van immaterieel erfgoed overkomen.

Er zijn tal van voorbeelden van immaterieel erfgoed dat onder vuur ligt. Zo krijgen fruitcorso's kritiek op hun vermeende voedselverspilling. Ook erfgoed waarin dieren een hoofdrol spelen, zoals de postduivensport en paardenmarkten, roept tegenwoordig veel discussie op: leiden deze cultuuruitingen niet tot dierenleed? Sinds 2002 is Duitsland het eerste land waar dieren grondwettelijke bescherming genieten, en ook in Nederland en verschillende andere landen neemt de aandacht voor dierenrechten en dierenleed toe.

Het immaterieel erfgoed van Pride Amsterdam wordt weer geconfronteerd met een ander soort controverses, waarbij gender, inclusiviteit en exclusiviteit de hoofdrol spelen. Ondanks de Nederlandse juridische gelijkheid tussen mannen, vrouwen en LGBTQ+ is de sociale acceptatie niet voor iedereen vanzelfsprekend. Hoe ga je hier als erfgoedgemeenschap mee om?

En dan is er uiteraard de discussie rondom Zwarte Piet, het bekendste voorbeeld van controversieel immaterieel erfgoed in Nederland. Dit element in het Sinterklaasfeest wordt door diverse groepen uit de samenleving zeer verschillend ervaren. Sommigen zien Piet als racistisch en

stereotyperend, anderen als een onschuldig onderdeel van een sociale traditie, een kinderfeest. Het maatschappelijk debat loopt regelmatig hoog op, waardoor het zelfs op de politieke agenda terechtkomt en er rechtszaken over worden gevoerd.

Hoe ga je om met kritiek?

De vraag die voor al deze erfgoedgemeenschappen speelt is: hoe ga je om met de kritiek? Vaak kunnen erfgoeddragers zelf niet exact aangeven wat de precieze achtergrond, inhoud, intentie en betekenis is van hun immaterieel erfgoed. Ook hun critici – die meestal geen onderdeel zijn van de erfgoedgemeenschap – weten dit niet precies. Daarnaast is het belangrijk te beseffen dat zowel binnen de erfgoedgemeenschappen als in de kring van critici verschillende perspectieven bestaan. Dit duiden wij aan met de term ‘multiperspectiviteit’.

Doel van het onderzoek

Het doel van de onderzoekslijn Controversieel Immaterieel Erfgoed is meer inzicht en de erfgoedgemeenschappen handvatten geven hoe om te gaan met kritiek vanuit de maatschappij op hun levende erfgoed.

Dit doel willen we bereiken door een tool te ontwikkelen waarin we een praktische methode presenteren: hoe kun je als erfgoeddrager, maar ook als andere stakeholder, omgaan met controverses rondom immaterieel erfgoed? Bij elke controversie zijn meerdere partijen met verschillende belangen te onderscheiden. Voor al deze partijen kan het nuttig zijn een praktische handreiking te hebben hoe om te gaan met het immaterieel erfgoed dat ter discussie staat. Achterliggend doel is zo bij te dragen aan de kwaliteit van het interne, het externe en het openbare debat rondom controversieel immaterieel erfgoed.

Omgaan met kritiek vraagt altijd om reflectie op de eigen houding. De praktische reflectiemethode die wij willen ontwikkelen biedt een stappenplan voor alle stakeholders om systematisch na te denken. De methode brengt structuur aan in het denken over en het reflecteren op het eigen denken en handelen. De reflectiemethode hoort alleen vragen op te roepen, om zo te zorgen dat alle meningen en belangen gehoord worden. Doel is kennis te nemen van elkaars referentiekader en je te verplaatsen in meerdere perspectieven, de genoemde multiperspectiviteit.

Aanpak en tijdspad

Om onze doelen in deze onderzoekslijn te bereiken, voeren we van 2018 tot 2020 een aantal onderzoeken en acties uit die op elkaar aansluiten.

Wat is ‘controversieel’?

Het Kenniscentrum gebruikt de term ‘controversieel immaterieel erfgoed’ puur beschrijvend, in de betekenis: ‘immaterieel erfgoed waar in de samenleving discussie over is’. De term ‘controversieel’ houdt dus geen waardeoordeel in over het erfgoed zelf.

Filosofie

Filosoferen: loskomen uit je eigen positie

Het is moeilijk om aan filosoferen te ontkomen. Wie zijn mening geeft en uitdraagt, wordt al snel geconfronteerd met een perspectief dat daar haaks op staat. En wordt gedwongen tot filosoferen. Wie denkt aan het debat te ontkomen, door een comfortabele ‘middenpositie’ in te nemen, komt eveneens bedrogen uit. Ieder standpunt – hoe neutraal het ook lijkt – is zelf namelijk ook een positie in het debat, en onderwerp van filosofische discussie.

De conflicten op het gebied van controversieel immaterieel erfgoed zijn niet uitsluitend rationeel; iedere deelnemer heeft een eigen referentiekader, waar de eigen achtergrond, levensverhalen en gevoelens een belangrijke rol in spelen. Een ‘gesprek’ over controversieel erfgoed waarin voor dit aspect geen centrale rol is weggelegd, zal dan ook nooit een goed gesprek kunnen worden; het zal blijven steken in een voortdurende herhaling van de beginposities van de deelnemers.

De filosofische traditie biedt ruim 2500 jaar aan perspectieven en methoden om uit de eigen positie los te komen, de ander te ontmoeten, en een even stevig als respectvol gesprek aan te gaan. Een gesprek waarin ruimte is voor ieders inbreng, denkbeelden en emoties – maar waarin de argumenten uiteindelijk het laatste woord hebben.

De filosofie reikt ons talloze voorbeelden aan van dergelijke goede gesprekken. Zij kan bijdragen aan het losweken van de vaste posities als het om controversieel erfgoed gaat. Is het beroep op traditie in een discussie bijvoorbeeld een troefkaart of juist een flauwe doodoener? De filosofische discussie over dergelijke thema’s levert een essentiële bijdrage aan het debat over controversieel immaterieel erfgoed.

– Job Veltman

STUDENT FILOSOFIE AAN DE RABBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Stap 1. Inzicht in de aard van controverses

In de eerste stap (in 2018) wil het Kenniscentrum meer inzicht krijgen in de aard van de controverses. Daartoe gaan we in gesprek met de erfgoedgemeenschappen van wie het immaterieel erfgoed kritiek krijgt. Zo willen we meer inzicht krijgen waarom en hoe de geuite kritiek tot problemen leidt. Dit doen we door middel van een participatieve methode en observerende participatie.

Het Kenniscentrum heeft op dit moment wel al enig inzicht in de aard van controverses. In de genoemde voorbeelden van controversieel geworden immaterieel erfgoed zien wij een duidelijke trend: via het immaterieel erfgoed bespreken mensen bredere maatschappelijke thema’s. Zij discussiëren over de concreet zichtbare praktijk van het immaterieel erfgoed – bijvoorbeeld het pijproken of het paasvuur – maar ondertussen komen grote thema’s als milieu, volksgezondheid, dierenbescherming en racisme naar voren. Kortom: onder de kritische vragen die gesteld worden aan erfgoedgemeenschappen liggen complexe maatschappelijke vraagstukken.

Om de aard van de controverses vanuit zoveel mogelijk gezichtspunten te bekijken, brengen wij ook politiek-juridische, sociaal-economische en sociaal-culturele invloeden in kaart. Hierin wordt onder meer samengewerkt met het Erfgoed en Publieksgeschiedenis Laboratorium van de Universiteit Utrecht.

Stap 2. Vooronderzoek voor het ontwikkelen van een reflectiemethode

In de tweede stap (in 2019) wil het Kenniscentrum vooronderzoek doen dat als basis dient voor de praktische reflectiemethode die we willen ontwikkelen. Daartoe inventariseren we eerst bestaande reflectiemethoden, zoals die gebruikt worden binnen de ethiekfilosofie en cultuurfilosofie.

De ethiekfilosofie kijkt naar reflectie op het eigen handelen. Binnen de ethiekfilosofie bestaan geen algemeen aanvaarde waarden en normen, en wordt heel verschillend over zaken gedacht. Ethische problemen worden daarom vanuit verschillende perspectieven benaderd, de zogenoemde ‘multiperspectiviteit’. Multiperspectiviteit kent drie uitgangspunten. Ten eerste dat er verschillende invalshoeken zijn om een zaak te bekijken. Ten tweede dat mensen zich kunnen inleven in de perspectieven van anderen. Ten derde dat mensen zich kunnen losmaken van het eigen perspectief en daardoor kunnen reflecteren op de eigen houding. Het concept multiperspectiviteit willen wij gebruiken bij het ontwikkelen van onze reflectiemethode. Daarbij zijn wij ons ervan bewust dat het een grote uitdaging is multiperspectiviteit in de praktijk te brengen.

De cultuurfilosofie biedt aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een praktische reflectiemethode. Immers, bij controversieel immaterieel erfgoed wordt door alle betrokkenen vanuit een bepaalde moraal gehandeld. De cultuurfilosofie, tot slot, bestudeert de veranderende maatschappij.

In het vooronderzoek bestuderen we ook andere, reeds ontwikkelde methodieken, zoals de methodiek van de Keti Koti Dialoog Tafel, ontwikkeld door Mercedes Zandwijken, en de methodiek van de Emotienetwerken, ontwikkeld door Hester Dibbits (Erasmusuniversiteit en Reinwardt Academie) en Marlous Willemsen (Imagine IC). De inzichten daaruit betrekken we bij het ontwikkelen van onze reflectiemethode.

Een speciale uitdaging vormt een mogelijk ethisch spanningsveld dat voortvloeit uit het 2003 UNESCO-verdrag. In het onderdeel *Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage* zijn twaalf ethische uitgangspunten opgenomen. Uitgangspunt 1 stelt dat erfgoedgemeenschappen zelf de leidende rol hebben om hun immaterieel erfgoed uit te voeren en te borgen. Uitgangspunt 6 stelt dat immaterieel erfgoed niet mag worden beoordeeld door externen. Anderzijds hecht UNESCO in de Operationele Richtlijnen veel waarde aan gezondheidszorg, milieu en gendergelijkheid. Immaterieel erfgoed mag niet in strijd zijn met mensenrechtenverdragen. In hoeverre is er een spanningsveld tussen de Ethische Principes en de Operationele Richtlijnen? Hoe kijken erfgoedgemeenschappen hier zelf tegen aan?

Stap 3. Opstellen conceptversie reflectiemethode

In de derde stap (2019) stellen we een conceptversie van onze praktische reflectiemethode voor controversieel immaterieel erfgoed op. Hiervoor gebruiken we de kennis uit het participatieve onderzoek met de erfgoedgemeenschappen uit stap 1 en uit het filosofisch vooronderzoek en onderzoek naar bestaande reflectiemethoden uit stap 2.

Stap 4. Toetsen conceptversie reflectiemethode

In de vierde stap (2020) toetsen we de ontwikkelde reflectiemethode door middel van twee casusstudies. We voeren de methode uit en evalueren deze met erfgoedgemeenschappen en andere stakeholders: biedt de methode voldoende concrete handvatten? Wat kunnen we verbeteren om de praktische toepasbaarheid verder te vergroten?

Stap 5. Opstellen definitieve reflectiemethode

In de vijfde stap (2020) scherpden we de reflectiemethode aan op basis van onze bevindingen uit de vierde stap. Deze aangescherpte versie evalueren we

Omgaan met kritiek

vraagt

reflectie

op de eigen houding

Als je de reflectiemethode

REFLECTIE

gebruikt, kan de uitkomst
nooit goed of fout zijn:
het draait hier niet om
wiskunde, maar om ethiek

Het doel is bij te dragen
aan de kwaliteit van het

debat

Paardenmarkt Elst

We moeten in gesprek gaan met elkaar

De Elster paardenmarkt is echt een markt. Er komen jaarlijks handelaren met ongeveer 1300 paarden. De handel is dus hoofdzaak en niet het feestgedruis. We hebben door de jaren heen veel veranderd. 30 jaar geleden was de markt anders dan nu en deze zal over 30 jaar weer anders zijn.

Een paar jaar geleden is er vanuit de Raad van Dierenaangelegenheden een rapport opgesteld over de vraag: zijn paardenmarkten nog van deze tijd? Daar hebben veel mensen onderzoek naar gedaan en zijn er richtlijnen opgesteld. Dit rapport hebben we goed bekeken en vergeleken met hoe wij nu onze paardenmarkt organiseren. In onze ogen zitten we op de goede weg. Maar we hebben ook kritisch gekeken naar waar we nog dingen misten en aanbevelingen konden opvolgen. Hierbij vinden we het belangrijk om ook met de gemeente en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) in gesprek te gaan.

We krijgen wel kritiek op de paardenmarkt. Recent had een kleine dierenrechtenorganisatie een bericht op Facebook gezet. Het was een kleine groep mensen, maar ze wisten veel media-aandacht te genereren. Op de dag zelf is echter niemand naar ons toe gekomen. Onze oproep is dan ook: kom naar ons met je kritiek, zodat wij de positieve punten daaruit kunnen halen en veranderen waar nodig. We moeten in gesprek met elkaar gaan. Zo'n gesprek kan aanzetten tot nadenken aan beide kanten.

Een stappenplan ter ondersteuning zou nuttig zijn. Dat kan je op dingen wijzen waar je nog niet aan hebt gedacht. Dit kan je dan elk jaar ter voorbereiding erop na slaan.

– Johan Huitink en Do Witjes,

RESPECTIEVELIJK VOORZITTER EN PENNINGMEESTER VAN DE STICHTING PAARDENMARKT ELST

met een klankbordgroep en met de erfgoedgemeenschappen die we in stap 4 hebben betrokken. Hierna stellen we de definitieve reflectiemethode op. Deze nemen we op in een handboek of tool.

Stap 6. Delen en uitvoeren van de reflectiemethode

De definitieve reflectiemethode willen we graag delen met derden. Als zesde stap (2020) organiseren we daarom een expertmeeting voor erfgoed specialisten waarin we de ontwikkelde methode toelichten.

In een latere fase organiseren we drie bijeenkomsten over één controversie, waarbij we de ontwikkelde reflectiemethode in de praktijk inzetten. Eerst organiseren we een verdiepende bijeenkomst met experts over een breder onderwerp uit het maatschappelijke debat en hoe dit bespreekbaar te maken, bijvoorbeeld dierenrechten of racisme. Welke vragen spelen er of zijn er te stellen rondom dit onderwerp? Doel van de expertmeeting is een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de kennis over en perspectieven op het betreffende onderwerp. Vervolgens organiseren we een bijeenkomst met erfgoedgemeenschappen, waarbij we de ontwikkelde reflectiemethode toepassen. Op basis van de met de methode verzamelde voorkennis laten we in de derde bijeenkomst verschillende partijen met elkaar in gesprek gaan over het betreffende controversieel immaterieel erfgoed. Zo scheppen we de voorwaarden om verschillende stakeholders op een constructieve manier met elkaar in gesprek te laten komen.

Beoogd resultaat

Het resultaat dat we in 2020 opleveren is een handboek of tool met een methode om te reflecteren op controversieel immaterieel erfgoed en hoe in de praktijk om te gaan met discussie. De tool is inzetbaar voor alle betrokkenen, zowel erfgoedgemeenschappen, critici als erfgoedinstellingen, waaronder het Kenniscentrum zelf.

Met behulp van de tool kunnen mensen binnen erfgoedgemeenschappen gestructureerd op hun immaterieel erfgoed reflecteren. Een voorbeeld van een reflectievraag is: 'Wat zijn voor jou de kernwaarden van het immaterieel erfgoed?' Als de gemeenschap intern de reflectievragen uit de methode heeft beantwoord, kan zij vandaaruit op een open en respectvolle manier in debat gaan met haar critici en het 'algemene publiek'. Van belang is dat het verantwoorden van het immaterieel erfgoed bij de betreffende erfgoeddragers ligt, zoals het eerste ethische uitgangspunt van UNESCO benoemt. De erfgoeddragers blijven hun vragen en antwoorden zelf formuleren.

Als je de reflectiemethode gebruikt, kan de uitkomst nooit goed of fout zijn. Het draait hier niet om wiskunde, maar om ethiek. Een debat is nooit klaar en de uitkomst is nooit volledig. Steeds opnieuw moet je alle perspectieven vertellen, verklaren en uitlegen. Dat is multiperspectiviteit.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

In deze onderzoekslijn werken we nauw samen met verschillende erfgoedgemeenschappen die de vraag hebben: hoe ga je om met kritiek? Deze erfgoedgemeenschappen participeren in verschillende stappen van het onderzoek, met name bij het in kaart brengen van de aard van de controverses en bij het ontwikkelen en toetsen van de uiteindelijke reflectiemethode.

Daarnaast maken beoefenaren uit de betrokken erfgoedgemeenschappen deel uit van de klankbordgroep. Zo zorgen we dat erfgoedgemeenschappen zelf inspraak en een controlerende rol hebben in het proces.

Onze netwerkpartners

In stap 1, 4 en 6 verricht het Kenniscentrum onderzoek onder de betrokken erfgoedgemeenschappen. Met hen werken we gedurende de hele onderzoekslijn nauw samen.

Tijdens het vooronderzoek naar de verschillende reflectiemethoden en bij het opstellen van de reflectiemethode werken we samen met René ten Bos. René ten Bos is filosoof en hoogleraar aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ook is René sinds april 2017 de Denker des Vaderlands.

Bij het in kaart brengen van de politiek-juridische, sociaal-economische en sociaal-culturele invloeden werken we samen met het Erfgoed en Publieksgeschiedenis Laboratorium van de Universiteit Utrecht.

CONTACTPERSONEN

Contactpersonen van deze onderzoekslijn zijn Marieke Helsen MA, MEd en Susanne Verburg MA.

U kunt hen bereiken via: m.helsen@immaterieelerfgoed.nl of s.verburg@immaterieelerfgoed.nl.

Onderzoek verbinding tussen heden en verleden

Burgers zijn mede-eigenaars van het verleden

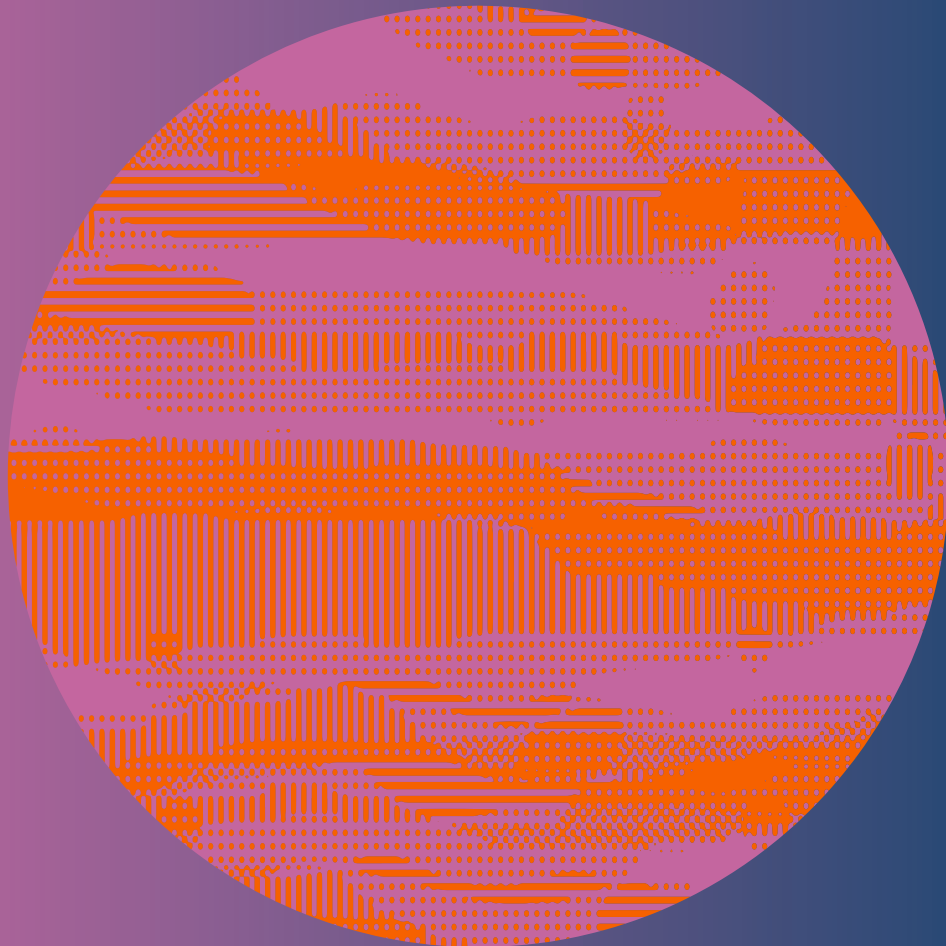
De verbinding tussen heden en verleden is een belangrijke pijler van onderzoek en onderwijs binnen het departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis van de Universiteit Utrecht. Daarbij besteden we speciale aandacht aan vragen rondom macht: welke rol spelen historische referenties in de vorming van individuele en collectieve identiteiten, en welke processen van in- en uitsluiting komen daarbij kijken? Welke sporen uit het verleden krijgen (geen) erfgoedstatus, en waarom? En wie heeft het eigenlijk voor het zeggen in besluiten over het bewaren, behouden, labelen, interpreteren en – al dan niet digitaal – toegankelijk maken van sporen uit het verleden? De tijd dat louter academisch gevormde historici onze blik op de geschiedenis bepalen, ligt immers ver achter ons. Burgers zijn zelf op allerlei manieren met het verleden bezig, bijvoorbeeld als initiatiefnemers van (digitale) musea en archieven, als spelers van historische games, als ‘dragers’ van tradities of als actievoerders tegen historische (stand)beelden. Het is daarom tijd om ook hen te erkennen als mede-eigenaars van het verleden.

Om de reflectie op de macht van het verleden in het heden te stimuleren, hebben we onlangs een Erfgoed en Publieksgeschiedenis Laboratorium opgezet: eplab.sites.uu.nl. Dit overlegplatform binnen de Universiteit Utrecht richt zich op de verbinding van onderzoek, onderwijs en praktijk van erfgoed en publieksgeschiedenis. Dit betekent dat we lezingen en andere bijeenkomsten voor erfgoedprofessionals, onderzoekers en studenten organiseren om kennis en ervaringen uit te wisselen. Daarnaast ontwikkelen we samen met maatschappelijke partners uit Utrecht en omgeving onderzoeksprojecten die belangrijke vragen rondom erfgoed en publieksgeschiedenis aanpakken en waarin Master- en Bachelor-studenten een prominente rol kunnen spelen. Wij zijn dan ook verheugd over onze samenwerking met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, waarmee we een binnenkort te starten project over Controversieel Erfgoed en Identiteitspolitiek opzetten.

– Dr. Marijke Huisman

UNIVERSITAIR DOCENT PUBLIEKSGESCHIEDENIS, EDUCATIE EN BURGERPARTICIPATIE,
DEPARTEMENT GESCHIEDENIS EN KUNSTGESCHIEDENIS, UNIVERSITEIT UTRECHT

ONDERZOEKSLIJN 2

IMMATERIEEL ERFGOED & SUPERDIVERSITEIT

Hoe borg je immaterieel erfgoed van een superdiverse gemeenschap?

Wat is de rol van immaterieel erfgoed in een superdiverse gemeenschap, hoe wordt het uitgewisseld en hoe borg je het? Dat onderzoeken we in de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit.

Van een dominante cultuur is geen sprake meer...

De uitdagingen

Op de West-Kruiskade in Rotterdam wonen en werken mensen van meer dan 160 verschillende etnische achtergronden samen. Het percentage mensen met een migratieachtergrond ligt boven de vijftig procent. Veel mensen identificeren zich hier met culturele diversiteit. Zo vieren bewoners onder andere gezamenlijk Keti Koti, het Chinese Nieuwjaar en Divali. Ongeacht de verschillende etnische achtergrond van de feesten, geven ze bewoners een sterk gevoel van identiteit en continuïteit. De feesten worden gezien als representatief voor het immaterieel erfgoed op de West-Kruiskade. De feesten staan open voor iedereen en worden zó gepresenteerd dat er publiek op afkomt.

De West-Kruiskade is een voorbeeld van een superdiverse wijk in Nederland. De meerderheid bestaat uit minderheden. Van een dominante cultuur is geen sprake meer. Diversiteit is de norm. Mensen uit diverse culturen beïnvloeden elkaar, waardoor mixen kunnen ontstaan, ook wel hybride (immaterieel) cultureel erfgoed genoemd. Diversiteit is de maatstaf. Eenheid in verscheidenheid.

Hoe versterk je, verbind je en draag je uit?

In 2015 neemt de Alliantie West-Kruiskade contact op met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Zij willen graag samen het 'Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade' voordragen voor de Inventaris. Inmiddels zijn we een stap verder, het betreffende immaterieel erfgoed is opgenomen in het Netwerk van het Kenniscentrum, een overzicht van immaterieel erfgoed in Nederland dat mensen online hebben aangemeld. De groep wil nu samen met het Kenniscentrum een project opzetten om het immaterieel erfgoed van de West-Kruiskade te borgen. In april 2018 start de werkgroep Kade 2020. De werkgroep heeft twee behoeften.

De eerste behoefte is: hoe kunnen zij het succesverhaal van de West-Kruiskade uitdragen? Kade 2020 ziet de West-Kruiskade als een inclusieve, superdiverse gemeenschap met bloeiend immaterieel erfgoed. Open voor iedereen, ongeacht zijn of haar etnische of culturele achtergrond. Het immaterieel erfgoed is een middel om dit beeld uit te dragen.

Aan de andere kant is er behoefte aan het blijvend versterken van de onderlinge banden op de West-Kruiskade. Ook hier ervaren zij immaterieel erfgoed als het middel. Hoe kunnen zij goed voor dit levende erfgoed zorgen, het een toekomst geven en zo de bewoners en gebruikers van de West-Kruiskade blijvend verbinden?

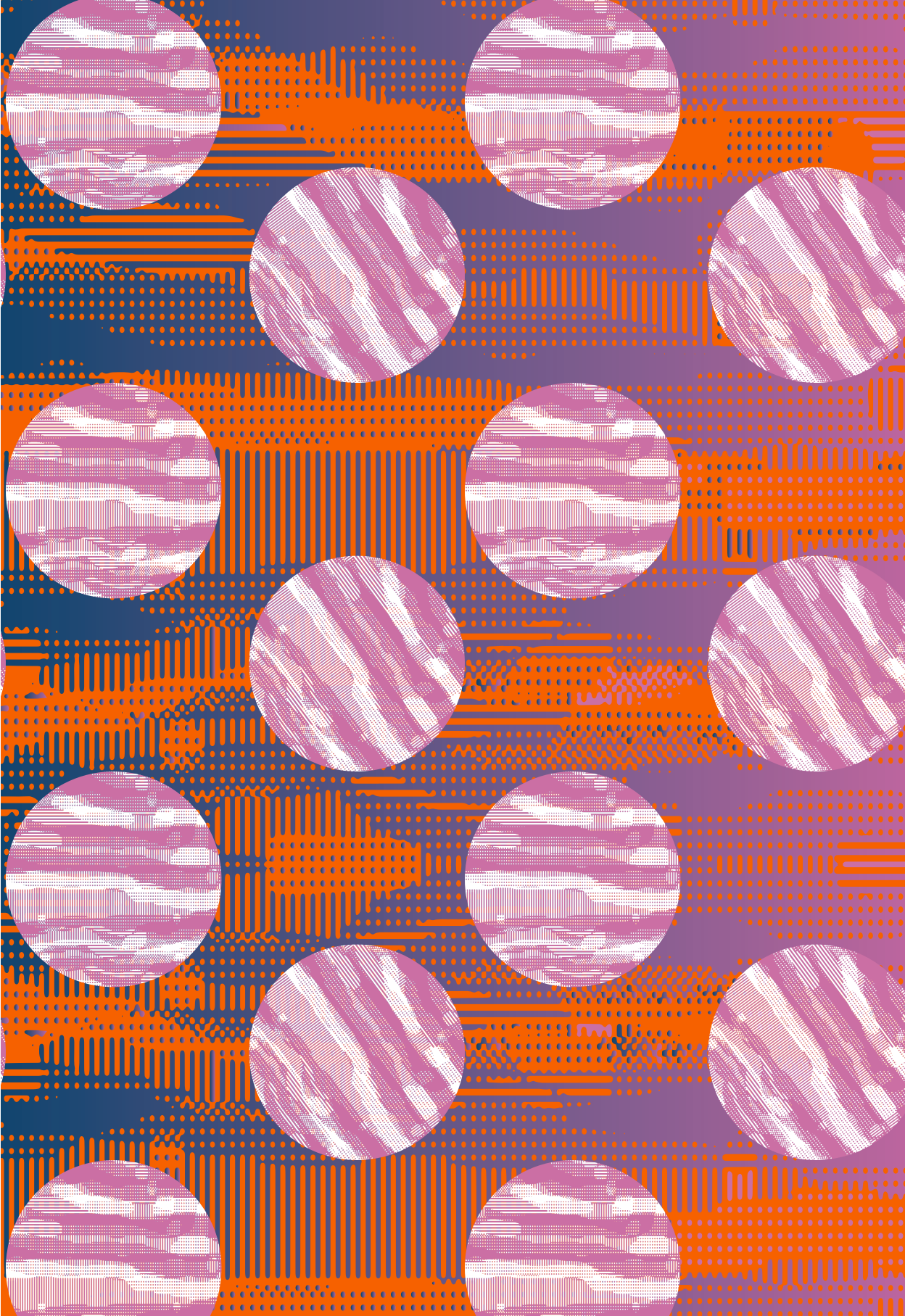

diversiteit

is de

NO

ORM

Hoe borg je?

Voor het Kenniscentrum vormt het project een experimenteel onderdeel van de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit. De vragen van de werkgroep roepen namelijk bredere vragen op. Ten eerste vragen over de processen rond het erfgoed: wat beschouwen mensen in een superdiverse gemeenschap als hun immaterieel erfgoed? Hoe ziet dat erfgoed er uit en hoe wisselen zij dit uit?

Een vervolgvraag is: hoe borgen mensen immaterieel erfgoed in een (inclusieve) superdiverse gemeenschap? Borgen is het bewust acties ondernemen waarmee je immaterieel erfgoed levend houdt en doorgeeft aan de volgende generatie. De waarden en de functies blijven bestaan, terwijl het immaterieel erfgoed zelf wel kan veranderen. Elke cultuur is immers dynamisch en aan verandering onderhevig. Hoe werkt borgen in een superdiverse gemeenschap? Verschilt het van andere borgingsprocessen? Als dat zo is, waarin dan? En hoe kunnen erfgoedinstellingen zoals het Kenniscentrum bijdragen tot bewustwording van het erfgoed en het borgen ervan?

Het immaterieel erfgoed van superdiverse erfgoedgemeenschappen is naar verhouding weinig zichtbaar op de inventaris. Daarom is er, ook vanuit het Kenniscentrum zelf, behoefte aan meer inzicht in de processen rond immaterieel erfgoed in een superdiverse setting.

Doel van het onderzoek

De onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit heeft als doel inzicht te krijgen in het immaterieel erfgoed en bijbehorende borgingsprocessen in een superdiverse wijk of straat. De vraag die centraal staat is: hoe borg je immaterieel erfgoed van een superdiverse erfgoedgemeenschap?

Vanuit de kennis en de inzichten die dit onderzoek oplevert, ontwikkelen we een beleidsaanbeveling. Hierin staan tips en adviezen hoe (erfgoed)organisaties, maar ook gemeenten, deelgemeenten, bewoners, bezoekers en winkeliers immaterieel erfgoed in een superdiverse setting kunnen ondersteunen.

Aanpak en tijdpad

Algemene oriëntatie op het thema vond plaats op 15 en 16 februari 2018 tijdens de internationale conferentie 'Urban Cultures, Superdiversity & Intangible Heritage' in de Ulu Moskee in Utrecht. Deze conferentie werd georganiseerd door het Kenniscentrum in samenwerking met de Werkplaats immaterieel erfgoed, FARO en de Duitse UNESCO Commissie.

Om onze doelen binnen deze onderzoekslijn te bereiken, zetten wij van 2018 tot 2020 vier stappen.

Stap 1. Vooronderzoek 'erfgoedisering'

In de eerste stap (januari 2019 tot augustus 2019) inventariseert het Kenniscentrum processen rond bewustwording, besluitvorming en borging van immaterieel erfgoed in de West-Kruiskade. We gaan daarover met zoveel mogelijk bewoners en samenwerkingspartners in gesprek.

Doel is het in kaart brengen hoe het proces van 'erfgoedisering' in een superdiverse setting verloopt: hoe wordt immaterieel erfgoed benoemd? Op grond waarvan en hoe besluiten mensen om het te borgen? Welke voorwaardenscheppende acties voor immaterieel erfgoed die op de West-Kruiskade zijn ondernomen, werken wel? En welke niet? Welke inzichten zijn te vertalen voor het borgen van immaterieel erfgoed in (super)diverse wijken?

De resultaten uit stap 1 vormen de basis voor de vervolgstappen: het ontwikkelen van een experimenteel onderwijsspel (stap 2) en een beleidsaanbeveling (stap 3). Daarnaast vergelijken we de inzichten over het proces met de huidige kennis van het Kenniscentrum over borgingsprocessen.

Stap 2. Ontwikkelen dynamisch onderwijsspel

In de tweede stap (vanaf augustus 2019 tot en met december 2019) ontwikkelt het Kenniscentrum samen met de stakeholders een interactief onderwijsspel. Bij de ontwikkeling van het spel betrekken we docenten van het basisonderwijs in Rotterdam in. Bovendien stelt het Kenniscentrum een klankbordgroep samen om tijdens het ontwikkelproces goede feedback te krijgen. De fase erna (januari tot en met september 2020) wordt besteed aan het concreet uitwerken van het spel in een definitief spelontwerp, inclusief tekst, fotografie en vormgeving. In september 2020 wordt het spel 'Het Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade' gepresenteerd. De erfgoedgemeenschap is van plan het spel daarna in te zetten om het erfgoed van de West-Kruiskade zichtbaar te maken.

Stap 3. Opstellen eerste versie beleidsaanbeveling

Ook vanaf augustus 2019 (tot en met juli 2020) ontwikkelen we de eerste versie van de beleidsaanbeveling. In deze aanbeveling verwerken we de kennis en inzichten die we hebben opgedaan tijdens het onderzoek in stap 1 en de ontwikkeling van het onderwijsspel in stap 2.

Superdiversiteit in de wijk

De West-Kruiskade is de immaterieel erfgoedstraat van Rotterdam

Als ik naar Jinai kijk hoe zij met eten haar verhaal vertelt. Als ik kijk hoe zij met de combinatie van bepaalde technieken en de traditionele Chinese manier van koken prachtige fusion creëert. Hierdoor brengt zij de authentieke Chinese eettradities naar een heel ander niveau en maakt het daardoor ook laagdrempelig en toegankelijk voor anderen. Ik denk dat je niet te lang moet blijven ‘hangen’ in de woorden: etnisch of multicultureel. Deze woorden zijn in de loop der jaren heel beladen geworden. Vandaar dat ik in de communicatie graag het woord internationaal gebruik als in: ‘We zijn een internationale straat’. Op het moment dat je het heel praktisch houdt, en dat is ook een van de randvoorwaarden, dan presenteer je het eigenlijk op een schoteltje aan de bezoeker of de gebruiker. Dan merk je dat het voor iedereen interessant kan zijn. Je kan diepere lagen zoeken en vinden. Neem een voorbeeldje. Als er een tour is door de straat, dan kan je hap-snap langs een aantal winkels, waar we bezig zijn met dynamisch immaterieel erfgoed. Dan zie je wat, je proeft wat, je beleeft wat. Dat is gewoon hartstikke leuk.

Doe je er een diepere laag in, dan kan je als bezoeker meedoen met een workshop bij een ondernemer. Dan ga je weer een stapje dieper. Dus ik geloof wel dat je iets heel praktisch neer kunt zetten op dit vlak. Dat je zegt, wij zijn op een gegeven moment de straat waar Immaterieel erfgoed de boventoon voert, of wij zijn de Immateriële erfgoedstraat van Rotterdam, of van Nederland zelfs misschien, van de wereld.

– Alice Fortes (afgebeeld samen met Jinai Looi)

WERKGROEP KADE 2020

Stap 4. Toetsen beleidsaanbeveling buiten de Randstad

De beleidsaanbeveling die we hebben ontwikkeld op basis van de casusstudie West-Kruiskade toetsen we vanaf augustus 2020 aan een tweede onderzoeksgebied. In hoeverre is de ervaring van de West-Kruiskade bruikbaar voor superdiverse wijken of straten buiten de Randstad? In hoeverre is een spel zoals ‘Het Immaterieel Erfgoed van de West-Kruiskade’ als methodiek ook bruikbaar voor andere steden? Op dit moment is nog geen onderzoek gedaan naar immaterieel erfgoed en superdiversiteit in Oost-Nederland. Daarom willen we graag onderzoek doen naar een stad of plattelandsgemeente in het oosten van het land, bijvoorbeeld in Arnhem, in de stadswijk Immerloo of in de Steenstraat, of in Boxmeer.

Stap 5. Opstellen definitieve beleidsaanbeveling

Ten slotte stellen we, op basis van de resultaten van dit nieuwe onderzoek, de beleidsaanbevelingen bij tot een definitieve versie.

Beoogde resultaten

Binnen deze onderzoekslijn ontwikkelen we een concrete beleidsaanbeveling vol tips & tops voor de omgang met immaterieel erfgoed in superdiverse wijken. De aanbeveling is bedoeld voor (erfgoed)organisaties – waaronder het Kenniscentrum zelf –, gemeenten, deelgemeenten, bewoners, ondernemers en bezoekers van superdiverse wijken.

De aanbeveling biedt handvatten hoe je immaterieel erfgoed van en in een superdiverse wijk inzichtelijker maakt, versterkt en actief en gestructureerd borgt. Hoe kun je immaterieel erfgoed in een superdiverse wijk extra ondersteunen en bijdragen aan identiteitsvormingsprocessen die de sociale cohesie versterken en mensen verbinden? Ook bevat de aanbeveling adviezen hoe je een toekomstbestendige visie kunt ontwikkelen op immaterieel erfgoed, gebaseerd op een ontwikkelingsgerichte kijk: van vroeger, naar nu, naar de toekomst.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

De concrete vraag die aan deze onderzoekslijn ten grondslag ligt, komt rechtstreeks van de Werkgroep Kade 2020. In deze onderzoekslijn werken we dan ook nauw samen met de erfgoedgemeenschap van de West-Kruiskade. Hieronder vallen bewoners, gebruikers en ondernemers van de West-Kruiskade en groepen als de Aktiegroep Oude Westen met de Wijk tuin, het Wijkpark en het Kabouterpad. De erfgoedgemeenschap participeert zowel bij het totstandkomen van de inventarisatie, het spel als de beleidsaanbeveling. Ook op de tweede, nog nader te bepalen onderzoekslocatie in Oost-Nederland worden erfgoedgemeenschappen nauw bij het onderzoek betrokken.

Onze netwerkpartners

Voor deze onderzoekslijn willen we samenwerken met de Haagse Hogeschool, onder andere met Aminata Cairo (lector Inclusive Education). Verder zetten we bij het ontwikkelen van het spel docenten van het basisonderwijs in Rotterdam in, spelontwerpers, een fotograaf en een tekstschrijver. Daarnaast stelt het Kenniscentrum een klankbordgroep samen.

Voor een verdere verdieping en het verkrijgen van achtergrondinformatie voor de beleidsaanbeveling werkt het Kenniscentrum samen met professionele organisaties die actief zijn op en rond de West-Kruiskade: woningcorporaties, de gemeente Rotterdam, de gebiedscommissie Centrum, BedrijvenInvesteringsZone (BIZ), Bureau Toezicht & Handhaving, Directie Veiligheid (politie en Openbaar Ministerie), belastingdienst, beleidsmedewerkers, welzijnswerk en maatschappelijk werk.

Voor het tweede onderzoek in Oost-Nederland zoeken we samenwerking met de bewoners, gebruikers, ondernemers en professioneel betrokkenen van de betreffende locatie. Ook hier wordt samengewerkt met de Haagse Hogeschool.

CONTACTPERSOON

De contactpersoon van de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Superdiversiteit is Marieke Helsen MA, MEd. U kunt haar bereiken via: m.helsen@immaterieelerfgoed.nl.

Terminologie diversiteit

Ik hekel superdiversiteit!

Ten eerste heb ik een hekel aan het woord Superdiversiteit. Uhg. Weet je, als je het superdiversiteit noemt dan is het nog steeds iets speciaals. En dat is het niet. Noem het verhoogde diversiteit. Noem het nieuwe diversiteit anno 2018. Maar noem het geen superdiversiteit. Voor mij is het een erg beledigend woord. Toen ik het hoorde, zei ik, een wit persoon heeft dat verzonnen. Dat weet ik zeker!

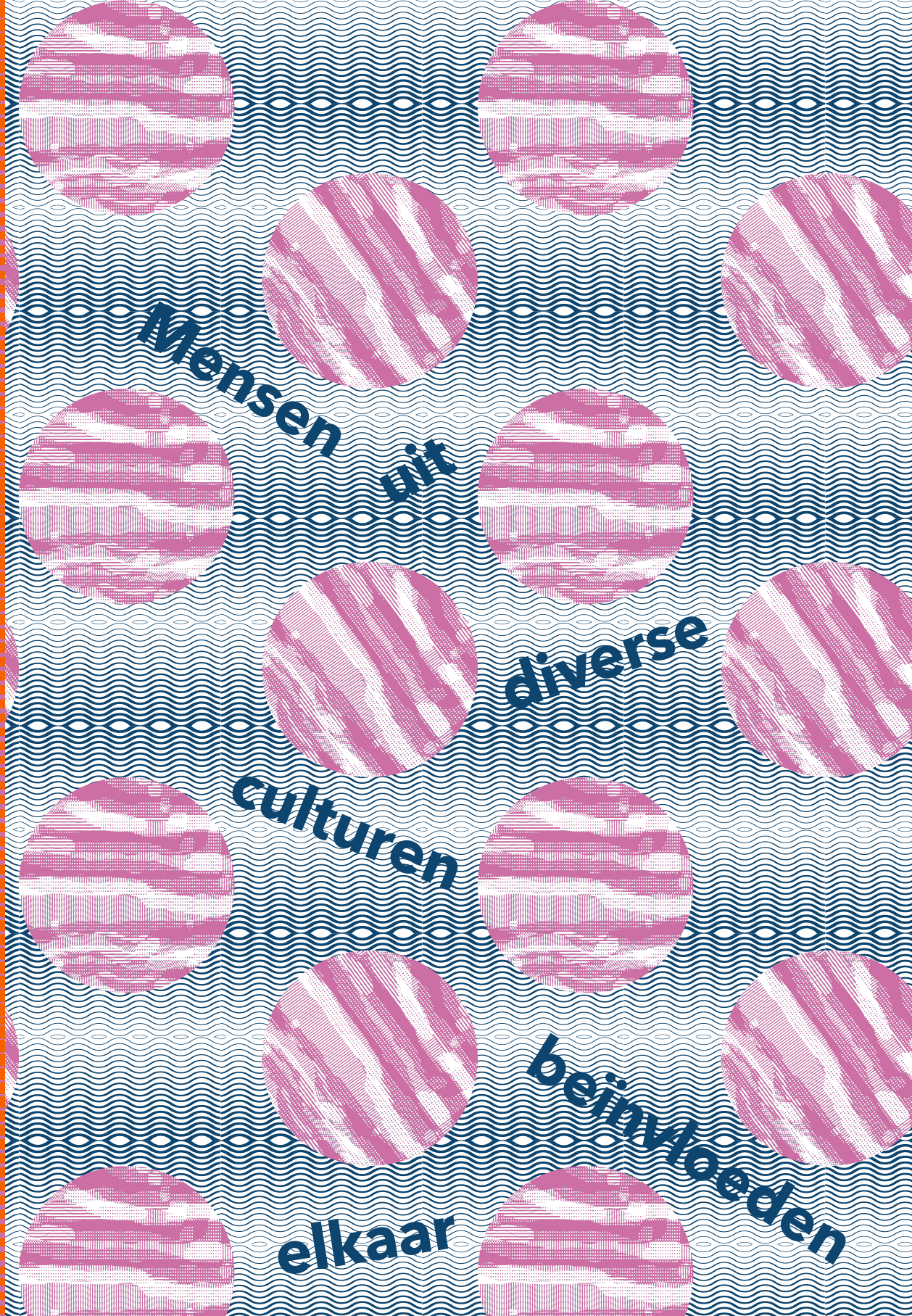
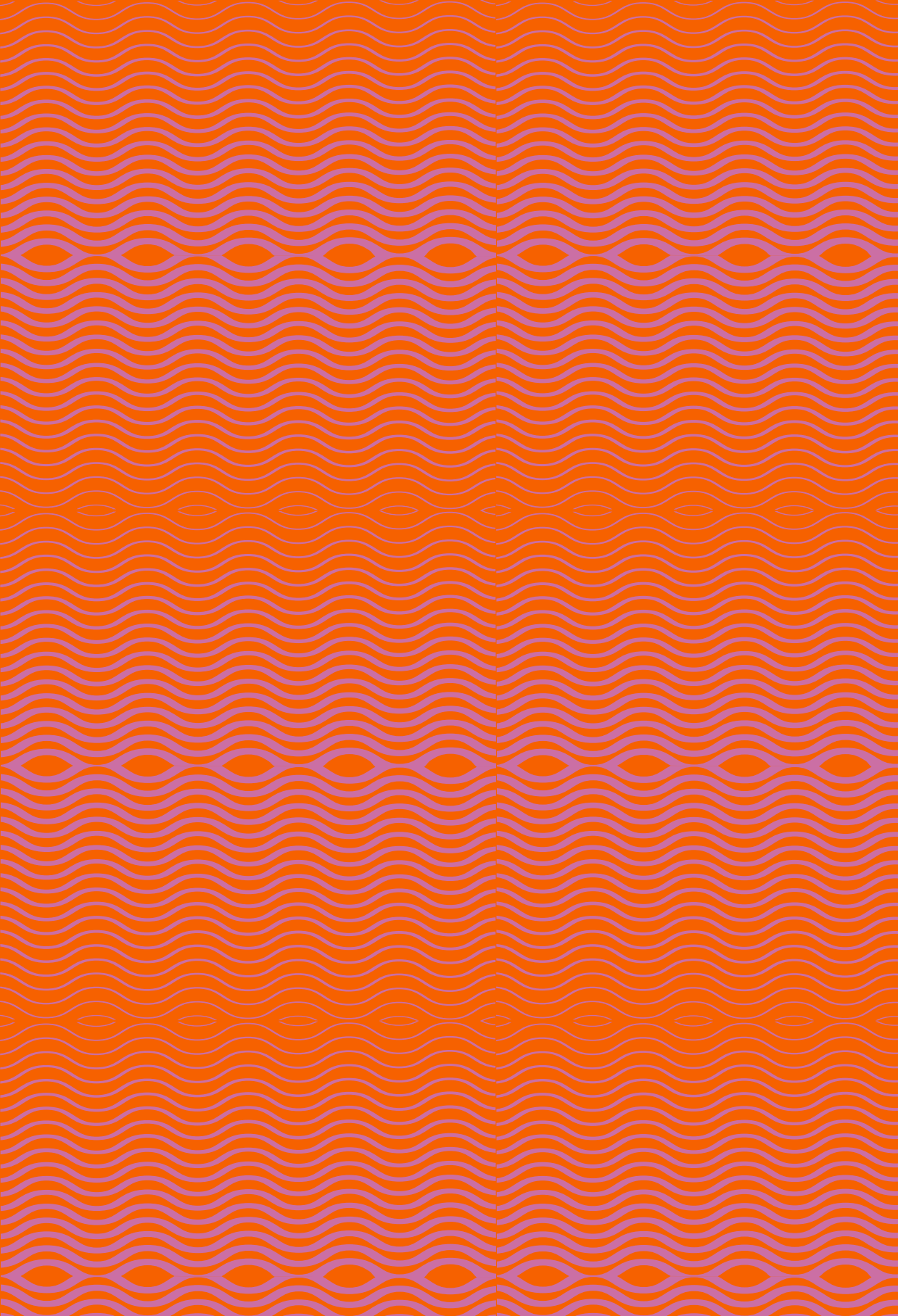
We weten waar het vandaan komt. Birmingham. Academici. Het feit is dat je als academicus komt met theorieën om dingen gemakkelijker te maken en er nooit rekening mee hoeft te houden naar wat je benoeming andere mensen aan doet. Om mensen en dingen te beschrijven. En je hoeft je daarover nooit te verantwoorden. Dat vind ik kwalijk en pijnlijk. Tot daar aan toe. Maar iedereen neemt het maar gewoon aan en over. Zonder er erbij stil te staan. Zonder na te vragen: ‘wat doet zo’n woord met iemand?’

Als ik er dan iets van zeg krijg je: ‘Ze bedoelen het niet zo.’ Dat kan me niet schelen. Want weet je, als we het hebben over ‘super’, dan hebben we het niet over hoe we normaal het woord super gebruiken. We hebben het niet over superleuk, supertof. Als je kijkt naar beleidsnota’s, dan zeggen ze bij superdiversiteit: ‘we hebben een probleem en daar moeten we wat aan doen’. Het is direct gelinkt aan problematiek.

Als je zegt, er is verhoogde culturele diversiteit, in Rotterdam, in Amsterdam, in bepaalde gebieden. Dan is dat zo. Diversiteit anno 21ste eeuw is verhoogd qua aantallen en dynamiek. Dit is immaterieel erfgoed van Nederland anno 2018.

– Aminata Cairo, PhD
LECTOR DE HAAGSE HOGESCHOOL

Mensen uit

diverse

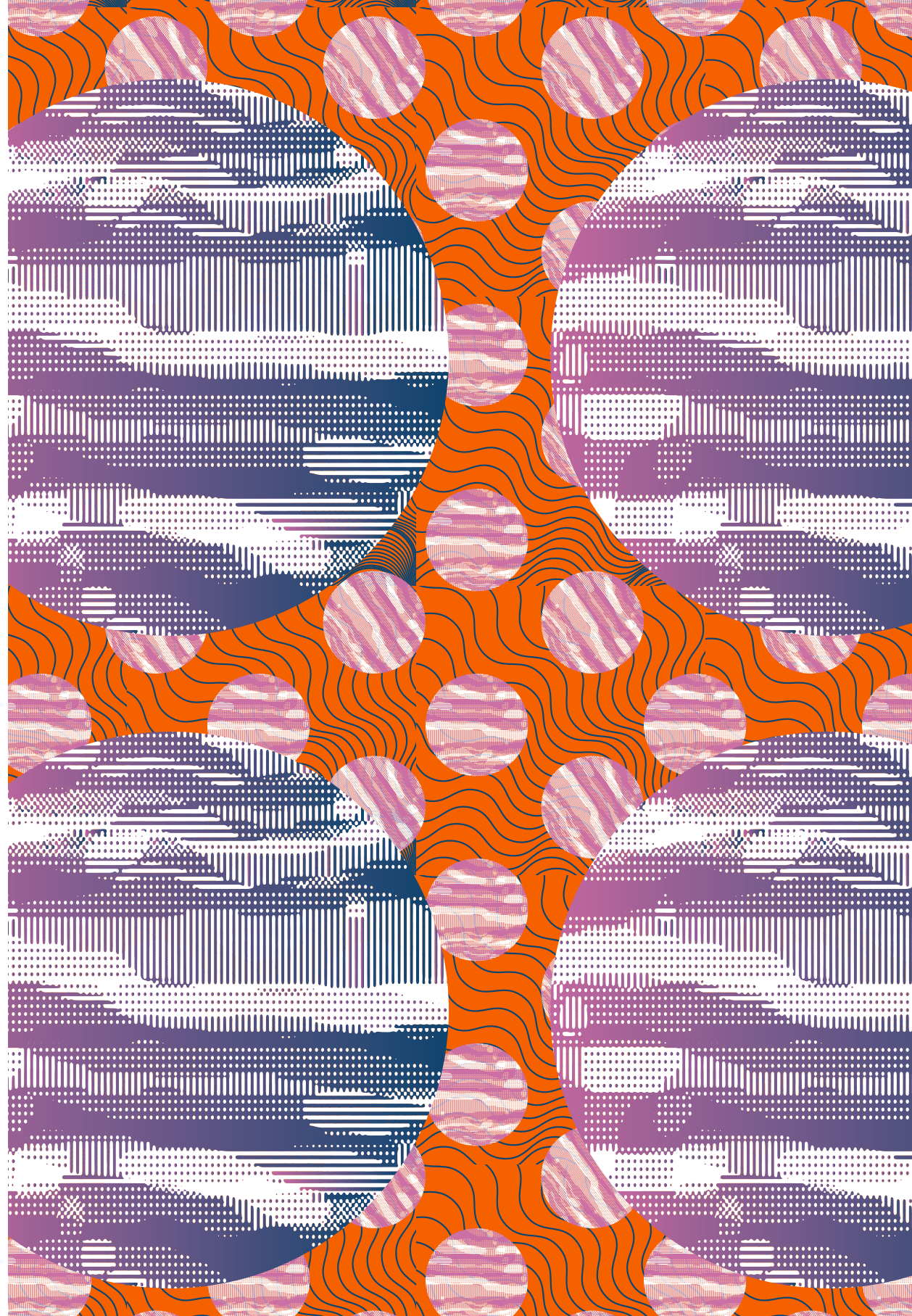
culturen

beïnvloeden

elkaar

wat

**beschouwen mensen
in een superdiverse
gemeenschap als hun
immaterieel erfgoed?**

ONDERZOEKSLIJN 3

**IMMATERIEEL ERFGOED
& JONGERENCULTUREN**

Hoe kan inzicht in jongerenculturen immaterieel erfgoed verbreden?

Jongeren ‘betrekken’ bij een cultureel project is hip. Maar ze zélf laten beslissen over hun cultuuruitingen, over wat ze uit zichzelf doen en creëren? Dat gebeurt nauwelijks in de erfgoedsector. We willen meer inzicht krijgen in de cultuuruitingen van jongeren en in de mogelijke raakvlakken met immaterieel erfgoed. Hoe kunnen jongeren een grotere rol krijgen in de erfgoedsector?

De uitdagingen

Erfgoed Jong!, het jongerenpanel van Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, signaleert dat jongeren weliswaar kunnen participeren in culturele projecten, maar zelf weinig tot geen zeggenschap hebben. Dit blijkt ook uit een analyse van de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en het Netwerk: je vindt er weinig (nieuwe) culturele uitingen van jongeren of uitingen aangemeld door jongeren.

De vragen die we in deze onderzoekslijn centraal stellen zijn: hoe kan er meer aandacht komen voor cultuuruitingen van jongeren en hoe, of in welke mate, kan er een relatie zijn met immaterieel erfgoed? Het draait in dit onderzoek om wat jongeren zélf maken, doen en beleven.

Deze vragen roepen een aantal interessante uitdagingen op.

Behoor je als gamer tot een 'erfgoedgemeenschap'?

Allereerst, hoe moeten we de begrippen 'immaterieel erfgoed' en 'erfgoedgemeenschap' binnen het 2003 UNESCO-verdrag interpreteren? In het verdrag lijken de begrippen heel duidelijk omlind. Jongerenculturen zijn echter heel diffuus: jongeren wisselen van groep of voelen zich tegelijkertijd thuis in meerdere groepen. Door dat diffuse karakter is de culturele uiting minder tastbaar, stelt Communicatiewetenschapper Henry Jenkins (University of Southern California). De vraag is: wat zijn dan cultuuruitingen van jongeren? Hoe beleven zij hun culturele uitingen? Jenkins noemt het voorbeeld van fans. Veel jongeren zijn fan, bijvoorbeeld van een bepaald muziekgenre. Ze consumeren hierbij niet alleen, maar maken als groep een nieuwe cultuur van onderdelen van populaire cultuur.

Is vloggen 'immaterieel erfgoed'?

Bovendien hebben cultuuruitingen van jongeren vaak te maken met identiteitsvorming en groepsculturen. Je kunt je daarom afvragen of activiteiten als gamen, skaten, vloggen of scouting ook in de beleving van jongeren immaterieel erfgoed kunnen zijn. Worden ze ervaren als erfgoed? Of zijn het activiteiten die voor jongeren weinig met erfgoed van doen hebben?

Is een 'subcultuur' vergelijkbaar met een erfgoedgemeenschap?

Een vraag die al snel rijst als je nadenkt over jongerenculturen en erfgoedgemeenschappen is: wat is de relatie met het begrip 'subcultuur'? Jenkins stelt dat er niet langer een homogene, algemene cultuur is waartegen subculturen zich kunnen afzetten. De geijkte subculturen van de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw bestaan in deze denkwijze niet meer. Subculturen zijn fluïde.

Groepen die zich verbonden voelen met een subcultuur kunnen ook cross-overs maken met andere subculturen. De individuele leden van deze groepen zijn los met elkaar verbonden, zoals ze ook los door de maatschappij bewegen en een fluïde identiteit hebben.

Hoezo 'van generatie op generatie'?

Nog een uitdaging. In de UNESCO-definitie van immaterieel erfgoed wordt erfgoed 'overgedragen van generatie op generatie'. Bij het woord 'generatie' in combinatie met jongerencultuur zijn veel vragen te stellen. Wanneer spreek je van een generatie? Hoe zien jongeren hun culturele uitingen in de tijd? Hoe 'jong' is de culturele uiting? Hoeveel 'generaties' moet de uiting bestaan om haar als immaterieel erfgoed te zien?

Uhm, 'börger'?

En dan het 'overdragen' uit de definitie. Hoe en door wie worden culturele uitingen van jongeren overgedragen? Het 2003 UNESCO-verdrag heeft als doel het borgen (*safeguarden*) van immaterieel erfgoed. In het (immaterieel) erfgoeddiscours wordt ervan uitgegaan dat een erfgoedgemeenschap bewust bezig is met het borgen van haar erfgoed. Bij jongerenculturen ligt dit anders. Natuurlijk bestaan er gemeenschappen of community's binnen de jongerencultuur. Maar het is de vraag of de leden daarvan zichzelf zien als het type gemeenschap dat UNESCO 'erfgoedgemeenschap' zou noemen. De woorden die verbonden zijn aan immaterieel erfgoed, zoals 'börger' en 'erfgoedgemeenschap' zeggen het overgrote deel van de jongeren weinig.

Gevaar: labels plakken van buitenaf?

Zoals gezegd draait het in deze onderzoekslijn om wat jongeren zélf maken, doen en beleven. Het Kenniscentrum is zich bij haar onderzoek sterk bewust van het gevaar van een 'Authorised Heritage Discourse', zoals beschreven door erfgoedexpert Laurajane Smith (Australian National University). Binnen dat type discours wordt erfgoed top-down benoemd en beschreven door experts: zij bepalen wat wel en wat geen erfgoed is. 'Leken' worden buitengesloten, participatie van erfgoedgemeenschappen is niet aan de orde. Het benoemen van een praktijk van bovenaf tot immaterieel erfgoed kan leiden tot verandering van dat immaterieel erfgoed. De erfgoedisering van een sociale praktijk verandert die praktijk, zo stelt bijvoorbeeld onderzoeker Valdimar Hafstein (University of Iceland). Dit gevaar bestaat ook in deze onderzoekslijn naar jongerenculturen. Wanneer wij van buitenaf het label 'immaterieel erfgoed' plakken op culturele uitingen van jongeren, grijpen we van buitenaf in op de manier waarop de jongeren zelf tegen hun culturele uitingen aankijken.

Openbreken van het discours

Tot slot zien we een bredere uitdaging binnen deze onderzoekslijn. Onderzoeker Sarah Sargent (University of Buckingham) vindt dat het bottom-up discours rond immaterieel cultureel erfgoed een goede tegenhanger kan zijn van het top-down Authorised Heritage Discourse. Op dit moment signaleert Sargent echter dat het discours rond immaterieel erfgoed de eigenschappen begint te krijgen van een uitsluitend discours als het Authorised Heritage Discourse. De regels en kenmerken die zouden bepalen wat immaterieel erfgoed is, lijken steeds belangrijker te worden. Met ons onderzoek naar immaterieel erfgoed vanuit het perspectief van jongerenculturen verwachten we daarom ook te kunnen bijdragen aan een bottom-up benadering, die recht doet aan wat jongeren zelf willen en ervaren.

Doel van het onderzoek

De onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen heeft als doel meer inzicht te krijgen in cultuuruitingen van jongeren. Een tweede doel is om het denken over immaterieel erfgoed in relatie met cultuuruitingen van jongeren open te breken. Wat willen jongeren zelf? Hoe kunnen ze een grotere stem krijgen?

Wij hopen dat de inzichten uit onze casusstudies ook bruikbaar zijn voor andere erfgoedinstellingen en erfgoedgemeenschappen. Denk bijvoorbeeld aan de beschrijving van vernieuwende ‘borgingstechnieken’ van jongeren, zoals hun gebruik van social media.

Aanpak en tijdpad

Om onze doelen binnen deze onderzoekslijn te bereiken, zetten wij van 2018 tot 2020 vier stappen.

Stap 1. Verkenning: jongerenculturen in beeld

Om een goed beeld te krijgen van jongerenculturen, doen we in de eerste stap (september tot en met december 2018) een verkennend onderzoek. We onderzoeken met welke culturele uitingen jongeren zich bezighouden door hen zelf het woord te geven. Wat betekent die culturele uiting voor hen? Is er een gemeenschap, groep of individu aan te wijzen die zichzelf als de drager ziet? Wie zijn de beoefenaars en zijn er ook groepen die zich opwerpen als beheerder van de culturele uiting? De conclusies uit het verkennend onderzoek gebruiken we voor verder onderzoek en context bij de volgende stap, drie casusstudies.

Scouting

Leiding geven en visie overdragen

Op mijn 12e werd ik lid van de scouts bij mijn plaatselijke scoutinggroep. Inmiddels zijn we ruim tien jaar verder en ben ik nog altijd wekelijks betrokken bij scouting: de grootste jeugd- en jongerenorganisatie van Nederland met meer dan 100.000 leden. De eerste zes jaar als jeugdlid, vervolgens als leiding van de scouts en nu als bestuurslid. Scouting is veel meer dan activiteiten doen in het bos. Scouting staat voor mij voor uitdaging, het verleggen van je eigen grenzen.

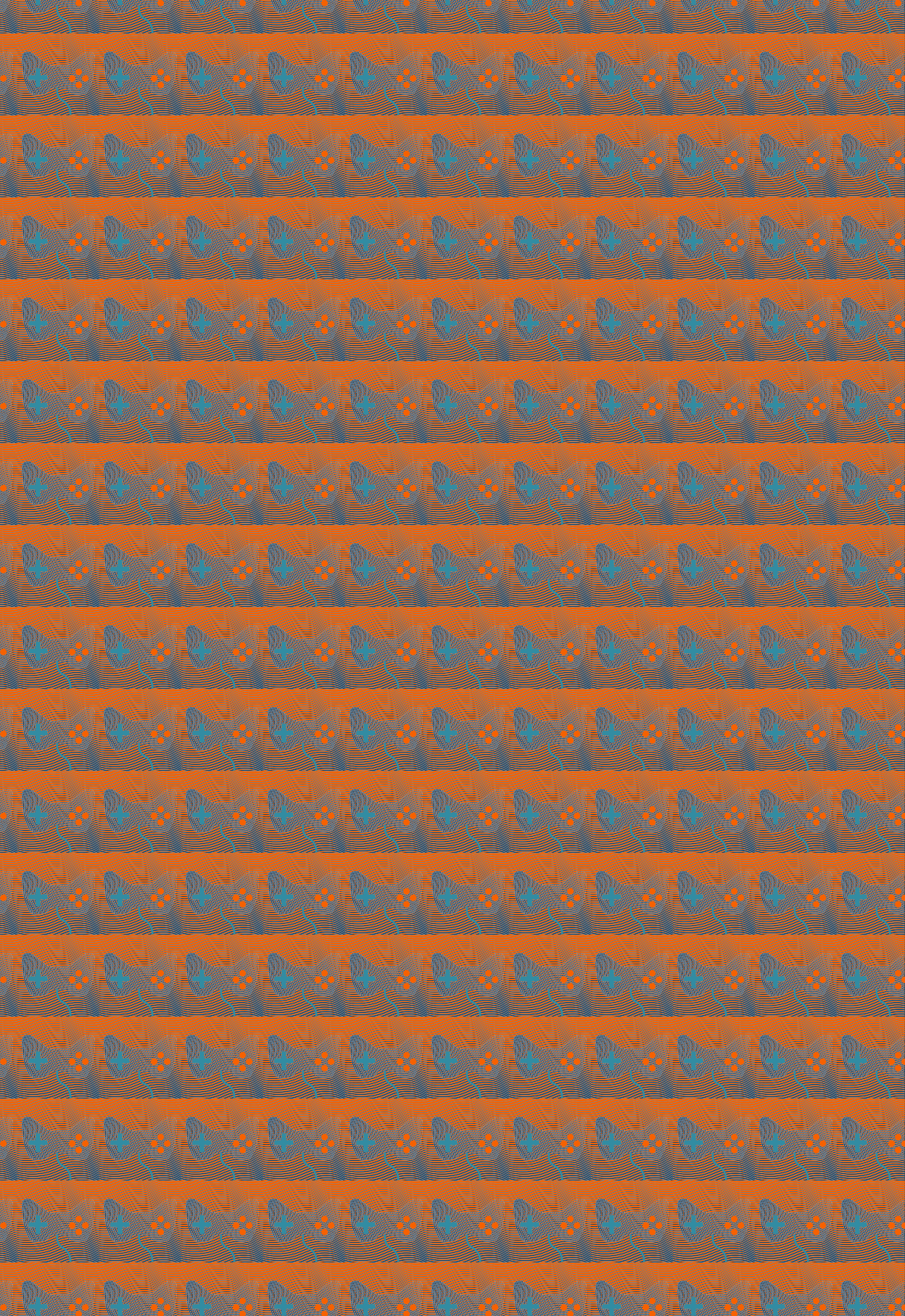
Het staat voor samenwerking en teamgevoel. Het leuke aan scouting is dat je geen specifieke kennis of vaardigheden nodig hebt om uit te blinken. Iedereen is welkom! Ik heb zelf vijf jaar leiding gegeven, net als 75% van de vrijwilligers die jonger is dan 25 jaar. Ik heb er leren samenwerken met mensen met allerlei verschillende achtergronden, mijn creativiteit uitgedaagd, ik heb als leiding activiteiten voor grote groepen leren organiseren en heb ik vrienden voor het leven gemaakt. Het groepsgevoel is groot, dit wordt vooral gesmeed tijdens de jaarlijkse zomerkampen.

Dit groepsgevoel heeft tot gevolg dat veel mensen lang blijven hangen en leiding gaan geven. Als leiding draag ik zelf de visie van scouting weer over op jeugdleden en ben ik tegelijkertijd bezig met mijn eigen ontwikkeling. Ik vind het belangrijk om scouts net zo’n leuke tijd te geven als ikzelf heb gehad. Dit is de reden dat ik nog altijd meerdere keren per maand naar mijn oude woonplaats ga.

– Marit Berends

SCOUT EN CULTUURHISTORICUS

De geijkte subculturen
van de vorige eeuw
bestaan niet meer:

subculturen zijn fluide

Jongeren hebben
weinig tot niets te zeggen
in de erfgoedsector

**Het draait in deze
onderzoekslijn om
wat jongeren zélf
maken, doen en
beleven**

Stap 2. Drie casusstudies

In de tweede stap (eerste helft van 2019) voeren we drie casusstudies uit naar specifieke culturele uitingen van jongeren. Doel is meer inzicht te krijgen in culturele uitingen van jongeren. Daarnaast onderzoeken we processen binnen de culturele uiting, bijvoorbeeld: op welke manier wordt kennis overgedragen naar een volgende generatie?

Jongereculturen en manieren van kennisoverdracht zijn vaak fluïde en veranderlijk, stelden we eerder. Er bestaan echter ook goed georganiseerde culturele uitingen van jongeren, zoals scouting. Ook die uitingen zijn nog niet onderzocht. Om een zo breed mogelijk onderzoek te doen, kiezen we bewust voor casussen met een verschillende organisatiegraad. Op dit moment denken we aan gamen (minst georganiseerd), meedoen aan een corso, en scouting (sterkst georganiseerd). Deze casussen willen we gebruiken om meer inzicht te krijgen in hoe jongereculturen functioneren.

Casus 1: Gamen

Het eerste onderzoek is naar een op het eerste gezicht ongeorganiseerde vorm van jongerecultuur. Daarbij denken we aan (vormen van) gamen. Gamen is een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven van heel veel jongeren, zo blijkt bijvoorbeeld ook uit onderzoek van adviseur cultuureducatie Ilona Rozenboom. Gamen kent een sociale functie en er is sprake van netwerken. Ook denken jongeren op een creatieve manier na over de overdracht van kennis over gamen. Dat roept interessante vragen op als: in hoeverre zijn er binnen de gamewereld gemeenschappen te vinden die de kenmerken hebben van wat wij of UNESCO 'erfgoedgemeenschap' zou noemen? Hoe ervaren jongeren deze gemeenschap zelf? In hoeverre zien jongeren gamen als iets wat wij 'immaterieel erfgoed' noemen? En welke processen van kennis doorgeven, ontwikkelen en promoten vinden plaats?

Casus 2: Scouting

In de tweede casusstudie onderzoeken we een meer georganiseerde vorm, waarbij gedacht wordt aan scouting. Scouting lijkt een tegenpool van gamen. Scoutingorganisaties zijn goed georganiseerd en kennen een lange geschiedenis. Scoutingclubs worden meestal voor en door jonge mensen georganiseerd. Daarnaast is er Scouting Nederland waarbinnen een landelijk bestuur, bestaande uit mensen die vroeger op scouting zaten, beleid maakt voor de scoutingclubs. In deze casusstudie stellen we vragen als: hoe beleven jongeren zelf scouting? In hoeverre zien zij scouting als iets wat wij 'immaterieel erfgoed' zouden noemen? Hoe dragen zij kennis over en welke rol vervullen de leden van het bestuur van Scouting Nederland daar bijvoorbeeld in?

Casus 3: Meedoen aan een corso

In de derde casusstudie doen we onderzoek onder jonge leden van een erfgoedgemeenschap waarvan het immaterieel erfgoed is bijgeschreven in de Inventaris, bijvoorbeeld een corso. We kiezen een corso omdat er binnen dit type immaterieel erfgoed veel jongeren actief zijn. In deze casusstudie stellen we vragen als: zijn jongeren die helpen bouwen aan een praalwagen voor een corso zich bewust van het feit dat zij met immaterieel erfgoed bezig zijn? Hoe beleven zij hun activiteiten? En hoe zien zij de rol van jongeren in hun immaterieel erfgoed?

Stap 3. Expertmeeting

In de derde stap (tweede helft van 2019) organiseren we een expertmeeting waarop we de uitkomsten van de casusstudies presenteren. We bespreken de uitkomsten met sleutelfiguren uit de wetenschap die gespecialiseerd zijn in jongereculturen en erfgoed. De inzichten uit de expertmeeting en de uitkomsten van de casusstudies verwerken we in een reflectieve publicatie.

Stap 4. Ontwikkelen toolkit voor en door jongeren

Op basis van alle inzichten uit het vooronderzoek ontwikkelen we in de vierde stap (2020) een toolkit voor en door jongeren. Deze toolkit kunnen jongeren inzetten om een grotere rol in te nemen binnen de erfgoedsector en om hun culturele uitingen zichtbaar te maken in het erfgoedveld. De toolkit maken we in samenwerking met jongeren om ervoor te zorgen dat zij met het eindproduct zelf concreet aan de slag kunnen.

Beoogde resultaten

Binnen deze onderzoekslijn leveren we twee resultaten op:

1. Een toolkit voor jongeren over hoe een grotere rol in te nemen in het erfgoedveld.
2. Een reflectieve publicatie over de relatie tussen jongerecultuur en immaterieel erfgoed.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

Bij de drie casusstudies werken we met jongeren om vast te stellen hoe zij zelf hun cultuuruitingen zien en definiëren. Zij bepalen wat ze als hun erfgoed beschouwen en wat niet. Schakelpunt vormt Erfgoed Jong!, het jongerenpanel van het Kenniscentrum.

Dit sluit aan bij de bottom-up benadering van UNESCO, waarin ‘gemeenschappen, groepen en individuen’ altijd zelf betrokken worden bij de identificatie, documentatie en borging van wat zij als immaterieel erfgoed zien. In ons onderzoek kiezen we voor een open benadering van het begrip ‘erfgoedgemeenschap’, omdat dit begrip minder van toepassing lijkt op sommige jongerenculturen.

Onze netwerkpartners

In deze onderzoekslijn is het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie Amateurkunst (LKCA) sparringpartner en adviseur. Het LKCA heeft kennis over cultuurparticipatie van jongeren en de manier waarop jongeren hun culturele uitingen laten zien en beleven. Daarnaast zoeken we samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau en met universiteiten die onderzoek doen naar jongerenculturen.

CONTACTPERSOON

Contactpersoon voor de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Jongerenculturen is Susanne Verburg MA. U kunt haar bereiken via: s.verburg@immaterieelerfgoed.nl.

Kunst en jeugdcultuur

Laat jongeren zelf zeggenschap en eigenaarschap hebben

Jongeren uiten zich cultureel op veel manieren: via muziek, breakdance, graffiti, vlogs, skating, gaming, fotografie, theater... Ze vinden hun eigen weg: ze leren live van elkaar of via het internet en organiseren zelf events. Soms hebben ze behoefte aan ondersteuning, vooral op het vlak van financiering of netwerken. Maar opvallend is de sterke DIY-mentaliteit van de hedendaagse jeugd. De grootste culturele stroming van dit moment is hip-hop in al haar verschijningsvormen, maar deze is al lang niet meer voorbehouden aan de jeugd alleen.

Het LKCA laat zien wat jongeren bezighoudt, wat zij nodig hebben en hoe de culturele sector, jongerenwerkers en gemeenten daarop in kunnen spelen. Daartoe hebben we contact met jongeren én met professionals die met jongeren werken. Portretten op onze website tonen de variëteit aan culturele uitingen. Wat kunst en cultuur voor jongeren betekent, is niet eenduidig. Onderzoek naar de volle breedte, met betrokkenheid van jongeren, vinden wij van belang. Dit vraagt om innovatieve aanpakken, aangezien de snelheid van trends enorm hoog is. Welke kunstuiting beklijft, waar ontstaan *communities*, hoe vindt overdracht van de kunstvorm plaats? Het zijn zo maar wat vragen om jezelf te stellen. Maar vooral: laat jongeren zelf zeggenschap en eigenaarschap hebben in onderzoek dat over hen wordt gedaan. Anders vergroot je de kans dat je onderzoek alleen voor de gebruikelijke wetenschappers interessant is.

– Claudia Marinelli en Amalia Deekman

LANDELIJK KENNISINSTITUUT CULTUUREDUCATIE EN AMATEURKUNST

ONDERZOEKSLIJN 4

IMMATERIEEL & MATERIEEL ERFGOED

Hoe borg je materieel en immaterieel erfgoed in samenhang?

Veel vormen van immaterieel erfgoed zijn nauw verbonden met voorwerpen, gebouwen of plaatsen. Immaterieel en materieel erfgoed zijn niet los te denken van elkaar. In de onderzoekslijn Immaterieel & Materieel Erfgoed onderzoeken we hoe je beide vormen van erfgoed in samenhang kunt borgen. Welke kansen biedt dit, maar ook: welke uitdagingen stelt het?

De uitdagingen

Dat immaterieel en materieel erfgoed onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, blijkt al uit het 2003 UNESCO-verdrag. Het verdrag spreekt over immaterieel erfgoed, 'met inbegrip van de bijbehorende instrumenten, voorwerpen, artefacten en culturele ruimtes'. Denk bijvoorbeeld aan het Ambacht van Molenaar, waarbij de molenaar niet kan functioneren zonder de molen als zijn bedrijfsinstrument. Denk aan de kostuums voor carnaval. Of aan kruisen en baldakijnen voor een religieuze processie. Ook de plaats waar het immaterieel erfgoed zich afspeelt is belangrijk. Een corso heeft bouwplaatsen en een corso-route nodig; het maasheggenvlechten vindt plaats in een specifieke ruimtelijke landschappelijke omgeving. Bij het gebruik van historische voorwerpen, zoals bijvoorbeeld in processies, is het museum vaak een onmisbare partner. Zie bijvoorbeeld de rol die Museum Het Catharijneconvent speelt in het borgen van het materieel erfgoed dat samenhangt met de traditie van Sint-Maarten.

De onderzoekslijn Immaterieel & Materieel Erfgoed onderzoekt hoe je immaterieel en materieel erfgoed in samenhang kunt borgen: welke kansen biedt het en welke uitdagingen stelt het? Binnen deze onderzoekslijn willen we allereerst immaterieel-erfgoedgemeenschappen bouwstenen aanreiken voor hun samenwerking met partners die zich richten op materieel erfgoed.

Mag je schaapskudde op de openbare weg?

Vormen van immaterieel erfgoed die verbonden zijn met de ruimtelijke of monumentale omgeving zien zich regelmatig geconfronteerd met vragen en dilemma's. Een voorbeeld uit de ruimtelijke omgeving is het houden van gescheperde schaapskuddes in Drenthe. Beheerders van de kuddes worden in de regelgeving geconfronteerd met aanbestedingsregels over begrazing of met regels voor het verplaatsen van de kuddes over de openbare weg.

Aan deze onderzoekslijn zit een sterk beleidsmatige kant. Hoe kan immaterieel erfgoed beter geïntegreerd worden in wet- en regelgeving rondom erfgoed, zoals bijvoorbeeld bij de uitwerking van de Omgevingswet, die op 1 januari 2021 in werking treedt? En hoe kunnen musea, in samenwerking met immaterieel-erfgoed-

gemeenschappen, bijdragen aan het verzamelen en borgen van immaterieel erfgoed? Dit is bijvoorbeeld iets waartoe de internationale museumdefinitie hen oproept.

Wil je klokken beieren of beschermen?

Een voorbeeld waarin je ziet hoe immaterieel en materieel erfgoed kunnen botsen is de traditionele beiermethode van de klokken tijdens de Boxmeerse Vaart. Volgens experts in materieel erfgoed brengt het beieren onevenredig veel schade toe aan de klokken. De vraag is waar de prioriteit ligt: bij het materieel erfgoed (het beschermen van de klokken) of het immaterieel erfgoed (het borgen van de traditionele beiermethode)?

De noodzaak van een integrale benadering zie je tijdens schurende momenten

De sector van
immaterieel
erfgoed heeft
veel ervaring met

bottom-up

werken
en
publiek
trekken

bottom-up

De noodzaak van samenwerking en een meer integrale benadering komt vaak vooral naar voren tijdens schurende momenten, waarvoor in samenhang een oplossing moet worden gezocht. Echter, een integrale benadering en meer samenwerking zou erfgoeddragers en andere erfgoedsectoren in het algemeen veel kansen en voordelen opleveren.

Kansen voor erfgoeddragers

Vanuit de erfgoeddragers is er behoefte samen te werken met musea, omdat musea hen effectief kunnen ondersteunen bij de borging van immaterieel erfgoed. Sterker nog: musea kunnen deel uitmaken van de erfgoedgemeenschappen. Denk bijvoorbeeld aan het Zeeuws Museum dat streekdrachtmakers en -kenners samenbrengt met designers en ze elkaar laat inspireren om het erfgoed levend te houden.

Musea kunnen hun kennis over documentatie en borgen van materieel erfgoed inbrengen en bijdragen aan een integrale benadering van erfgoed, immaterieel en materieel. De mogelijkheden op het gebied van immaterieel erfgoed en musea zijn zowel vanuit het 2003 UNESCO-verdrag, als door de International Council of Museums (ICOM) herkend. Sinds 2004 maakt immaterieel erfgoed deel uit van de ICOM-museumdefinitie. De belangrijke rol van musea bij het bewustmaken van en borgen van immaterieel erfgoed is opgenomen in de Operationele Richtlijnen van het UNESCO-verdrag. Daarin moedigt UNESCO, bijvoorbeeld in de Museumaanbeveling van 2015, musea aan de beoefenaars en beheerders van immaterieel erfgoed te betrekken bij bijvoorbeeld tentoonstellingen en te experimenteren met participatieve methodieken. Het betrekken van de dragers van het erfgoed staat dus centraal.

Kansen voor musea

Voor musea bieden activiteiten rond immaterieel erfgoed een uitstekende mogelijkheid om in te spelen op de continue veranderingen in de samenleving, bijvoorbeeld rond een thema als diversiteit. Door – samen met de erfgoeddragers – immaterieel erfgoed te integreren, kunnen musea mensen bij elkaar brengen en dus fungeren als ‘contactzones’. Ook kan immaterieel erfgoed de materiële collecties van musea dynamiseren. Bovendien geeft immaterieel erfgoed andere erfgoedsectoren kansen om aansluiting te vinden bij de makers en beheerders van het erfgoed. Als bij de borging van materieel erfgoed het immaterieel erfgoed wordt meegenomen, kan er meer draagvlak ontstaan. Tot slot heeft de sector van het immaterieel erfgoed veel ervaring met bottom-up benaderingswijzen en met publieksparticipatie, waar musea van kunnen profiteren.

Misverstanden oplossen?

Over het in samenhang borgen van immaterieel en materieel erfgoed is nog weinig expertise. Voor een deel komt dat doordat immaterieel en materieel erfgoed institutioneel en beleidsmatig vaak gescheiden zijn in Nederland. Binnen beide erfgoedsectoren worden uiteenlopende begrippen en benaderingswijzen gehanteerd. Dit leidt tot misverstanden, belemmert de samenwerking en remt het in samenhang borgen van erfgoed af, of maakt het zelfs onmogelijk. Het gaat bijvoorbeeld om termen als waarderen, voortgezet gebruik, collectioneren, presenteren, beschermen, behoud en borgen, en om de betreffende methodieken.

Ook wat onder erfgoed wordt verstaan verschilt. In het 2003 UNESCO-verdrag gaat het bij immaterieel erfgoed om festiviteiten en rituelen, uitvoerende kunsten, kennis van en gebruiken rondom de natuur, en ambachtelijke vaardigheden. Maar organisaties in de monumenten- of museumsector begrijpen immaterieel erfgoed vaak als ‘verhalen achter de objecten’. Begrijpelijk, gezien het feit dat deze instellingen tot nu toe vooral expertise hebben ontwikkeld over het waarderen en beschermen van materieel erfgoed.

Hier ligt een uitdaging voor Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland om partijen bij elkaar te brengen, misverstanden op te lossen en elkaars taal te laten begrijpen.

Doelen van het onderzoek

Doel van deze onderzoekslijn is methodieken en technieken te ontwikkelen die bijdragen aan het in samenhang bewustmaken van en borgen van immaterieel en materieel erfgoed.

We beantwoorden vragen als: welke methodieken kunnen in de toekomst het borgen van immaterieel en materieel erfgoed in samenhang het beste ondersteunen? Hoe kunnen de verschillende instellingen het beste samenwerken en hoe overwin je misverstanden? Hoe kom je tot een geslaagde samenwerking met erfgoedgemeenschappen? Welke mogelijkheden bieden participatieve methodieken en hoe zet je deze in?

Aanpak

Om het doel te bereiken splitsen we het onderzoek in twee sublijnen. De eerste sublijn richt zich op onroerend, de tweede op roerend erfgoed.

Met elkaar in gesprek

In een eerste stap gaan het Kenniscentrum en erfgoedinstellingen uit zowel de museumsector als de sector ruimtelijke en monumentale omgeving met el-

Levend Paardenmuseum

Een bijzondere vorm van ruitersport

De Vondelcarrousel beoefent een unieke traditie op een unieke locatie. Bij een carrousel-demonstratie lopen ruiters in een groep van acht of twaalf zo zorgvuldig mogelijk vooraf vastgestelde patronen op muziek. De Vondelcarrousel treedt bij elke demonstratie op in historische kostuums en de dames rijden in dameszadels, dus met de benen aan één kant van het paard.

De samenwerking tussen ruiter en paard en het teamwerk van de hele carrousel maken dit tot een spectaculaire show en een bijzondere vorm van ruitersport. Dat dit optreden plaatsvindt in de ambiance van de fraai gedecoreerde monumentale 19e-eeuwse rijhal van de Hollandsche Manege geeft extra allure. Hier wordt een immateriële traditie sfeervol en onlosmakelijk verbonden met het materieel erfgoed. De rijsschool zelf stamt uit 1744 en het huidige neo-classicistische gebouw in het centrum van Amsterdam uit 1882. In 2019 wordt in de Hollandsche Manege 275 jaar onafgebroken de klassieke rijkunst beoefend. Ondanks eerdere aanpassingen is het echter niet eenvoudig in het monumentale pand paarden te houden volgens de huidige normen van dierenwelzijn.

Gelukkig is hiervoor thans in opdracht van Stadsherstel een plan bedacht, dat in een ver gevorderd stadium is. Binnenkort zal de Hollandsche Manege een noodzakelijke opknapbeurt krijgen, waarbij de monumentale stallen worden aangepast. Het monument behoudt de historische bestemming als rijsschool en daarvan blijft de Vondelcarrousel de gezichtsbepalende activiteit. Op deze wijze is het voortbestaan van de immateriële traditie beoefend door de Vondelcarrousel mogelijk en blijft deze verbonden met het cultureel erfgoed de Hollandsche Manege.

– Charles France

VOORZITTER STICHTING LEVEND PAARDENMUSEUM HOLLANDSCHE MANEGE

kaar in gesprek. Onder meer in expertmeetings wisselen we kennis uit over de beleidskaders en de verschillende terminologieën en methodieken die elke sector hanteert rond het borgen van erfgoed. Doel is tot een beter begrip voor elkaars werk te komen. Een verder doel van de gesprekken is samenwerkingsprojecten en activiteiten te ontwikkelen over het in samenhang borgen van erfgoed. Zo doorbreken we tegelijkertijd de scheiding tussen immaterieel en materieel in het institutionele kader open.

Sublijn Immaterieel & Onroerend Erfgoed

In deze sublijn doen we in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderzoek naar immaterieel erfgoed in de ruimtelijke en monumentale omgeving. Ook ontwikkelen we een praktische handreiking die is toegespitst op het in samenhang bewustmaken van en borgen van materieel en immaterieel erfgoed. Hierbij gaan we ervan uit dat deze benadering voor beide soorten erfgoed versterkend werkt.

Aan de ene kant ligt een focus op participatieve methodieken: hoe kunnen verschillende benaderingswijzen rondom borging, opleiding, verjonging et cetera, geoptimaliseerd worden om te komen tot participatieve methodieken van integraal borgen? Hoe moeten deze participatieve methodieken eruitzien? In hoeverre en hoe kunnen instellingen die bezig zijn met erfgoedzorg – immaterieel en materieel – van elkaars praktijken leren?

Aan de andere kant gaat de aandacht uit naar regelgeving en planning. Welke kansen bieden de toekomstige Omgevingswet en de regioprofielen cultuur?

Concreet aanknopingspunt is de internationale conferentie die het Kenniscentrum en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed organiseren in 2020. Deze conferentie organiseren we in het kader van de internationale plaatsing van het Ambacht van Molenaar op UNESCO's Representatieve Lijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid.

Sublijn Immaterieel & Roerend Erfgoed

De concrete activiteiten binnen deze sublijn liggen op twee terreinen.

Samenwerking musea en erfgoeddragers

Als partner in het meerjarige internationale Intangible Cultural Heritage & Museums Project (IMP) onderzoekt en stimuleert het Kenniscentrum projecten waarin musea en immaterieel-erfgoeddragers samenwerken. De focus ligt daarbij op participaties en presentaties (in tegenstelling tot collecties)

in musea die bijdragen aan de borging van immaterieel erfgoed. In het kader van het IMP vinden vijf conferenties en vijf expertmeetings plaats, verspreid over de deelnemende Europese landen (naast Nederland ook Italië, Zwitserland, Frankrijk en België). De vijf thema's zijn: Diversiteit, Participatie, Verstedelijkte samenlevingen, Innovatie en Cultuurbeleid. Er verschijnen internationale en nationale publicaties vanuit het IMP. Bovendien worden een *guidebook* en een toolkit ontwikkeld. Het *guidebook* legt uit wat de kansen zijn als musea en immaterieel-erfgoedgemeenschappen samen aan de slag gaan met erfgoed. De toolkit is een praktische handleiding voor musea om hen te ondersteunen in hun immaterieel-erfgoedprojecten. Doel van het Kenniscentrum is om deze toolkit voor de Nederlandse situatie uit te werken.

Collectiebeleid musea

Het tweede aandachtsgebied is immaterieel erfgoed en collectiebeleid van musea. De vraag die musea aan het Kenniscentrum hebben voorgelegd: hoe kunnen musea in hun collectiebeleid – dat tot nu toe gericht is op materiële collecties – items uit immaterieel erfgoed integreren, in het bewustzijn dat immaterieel erfgoed dynamisch is en constant verandert?

Voor de erfgoeddragers is deze vraag van belang omdat musea zich door de opname van immaterieel erfgoed in hun collecties duurzaam aan immaterieel erfgoed verbinden. Bovendien leggen ze een band tussen immaterieel en materieel erfgoed, wat positieve effecten op processen van borgen kan hebben. Doel van het project is een handreiking te presenteren die musea stimuleert en ondersteunt om immaterieel erfgoed op te nemen in hun collecties. De mogelijkheden van digitale ontsluiting worden verkend. Specifieke aandacht gaat ook hier uit naar de samenwerking van musea en immaterieel-erfgoeddragers.

Tijdpad

Immaterieel & Onroerend Erfgoed

- 7 september 2018: Expertmeeting Nederlands Openluchtmuseum, in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Erfgoedvereniging Heemschut: probleemvelden worden in kaart gebracht.
- 11 oktober 2018: Symposium 'Dynamisch erfgoed – een verkenning tussen de archeologie en immaterieel erfgoed' in Batavialand Lelystad, in samenwerking met Stichting Archeologie & Publiek: immaterieel erfgoed uit het verleden en immaterieel erfgoed uit het heden worden gespiegeld, met als doel bewustwording over immaterieel erfgoed en de samenhang van immaterieel en materieel te vergroten.

- Voorjaar 2019: Werkgroep tijdens de IE-dag: uitdagingen van de erfgoeddragers op het gebied van integraal borgen worden geïnventariseerd.
- Medio 2020: Internationale conferentie over het Ambacht van Molenaar, in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en met steun van het ministerie van OCW.

Immaterieel & Roerend Erfgoed

- 7-8 november 2017: Eerste internationale conferentie en expertmeeting van het Intangible Heritage & Museums Project in Rotterdam. Thema: Diversiteit.
- 27-28 februari 2018: Tweede internationale conferentie en expertmeeting van het Intangible Heritage & Museums Project in Palermo. Thema: Participatie.
- 12 april 2018: Presentatie van themanummer van Museumpeil over Immaterieel Erfgoed in Nederlands Openluchtmuseum.
- 25-26 september 2018: Derde internationale conferentie en expertmeeting van het Intangible Heritage & Museums Project in Bern. Thema: Stedelijke omgeving.
- 15-17 november 2018: Presentatie eerste resultaten van het Intangible Heritage & Museums Project en veldonderzoek tijdens NEMO-conferentie op Malta.
- 5-6 februari 2019: Vierde internationale conferentie en expertmeeting van het Intangible Heritage & Museums Project in Aubusson. Thema: Innovatie.
- Eerste kwartaal 2019: Expertmeeting 'Collectiebeleidsplannen'.
- 8-9 mei 2019: Vijfde internationale conferentie en expertmeeting van het Intangible Heritage & Museums Project in Mechelen. Thema: Cultuurbeleid.
- Derde kwartaal 2019: Conferentie 'Collectiebeleidsplannen'.
- Vierde kwartaal 2019: Ontwikkeling guidebook en toolkit voor het Intangible Heritage & Museums Project.
- December 2019 of begin 2020: Afsluitende internationale conferentie van het Intangible Heritage & Museums Project, presentatie van het guidebook en toolkit.

- Eerste kwartaal 2020:
Ontwikkeling van de handleiding voor Nederland van het Intangible Heritage & Museums Project.
- Tweede kwartaal 2020:
Ontwikkeling toolkit 'Collectioneren'.
- Derde kwartaal 2020:
Internationale reflectieve publicatie.

Beoogde resultaten

Binnen deze onderzoekslijn leveren we vier resultaten op:

1. *Immaterieel & Onroerend Erfgoed*: een praktische handleiding voor borging in samenhang van immaterieel en materieel erfgoed.
2. *Immaterieel & Roerend Erfgoed*: toolkit IMP 'Nederland': de handleiding voor Nederlandse musea.
3. De toolkit collectioneren voor musea.
4. Meer in het algemeen: een internationale reflectieve publicatie.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

In alle fasen van de onderzoekslijn betrekken we de erfgoedgemeenschappen, onder meer via de IE-dagen. De praktische handleiding en de toolkits die we ontwikkelen zijn bruikbaar voor de erfgoedgemeenschappen.

Onze netwerkpartners

De belangrijkste partners waarmee we binnen deze onderzoekslijn samenwerken zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Erfgoedvereniging Heemschut en Werkplaats immaterieel erfgoed.

Verder betrekken we ICOM Nederland en in de concrete activiteiten werken we samen met verschillende musea.

CONTACTPERSOON

De contactpersoon voor deze onderzoekslijn is dr. Sophie Elpers.
U kunt haar bereiken via: s.elpers@immaterieelerfgoed.nl.

Musea kunnen effectief ondersteunen bij

de borging

van immaterieel erfgoed

de borging

Zorg voor erfgoed

Laten groeien met de dynamiek van de samenleving

Materieel en immaterieel erfgoed zijn nauw met elkaar verbonden. Objecten worden vervaardigd en daar is ambachtelijk vakmanschap voor nodig. Monumenten, cultuurlandschappen, collecties zijn tot stand gekomen door hoogwaardige kennis en kunde die soms generaties lang zijn doorgegeven. In tradities spelen voorwerpen en plaatsen op allerlei manieren een centrale rol. Ook bij levensrituelen nemen voorwerpen veelal een belangrijke plaats in.

In beide gevallen – immaterieel en materieel erfgoed – gaat het om de betekenis die erfgoed voor mensen heeft en die ze er aan geven. En in beide gevallen is de zorg voor het erfgoed van cruciaal belang om het door te kunnen geven en om het in de huidige dynamische samenleving te laten functioneren. Tradities sterven uit als er geen uiting aan wordt gegeven, objecten verliezen hun betekenis als we ze verwaarlozen.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed richt zich op de zorg voor het materieel erfgoed. Op allerlei manieren is dat verweven met immaterieel erfgoed, van molenaarsambacht tot Mariabedevoarten, van restauratie tot gebruik. De instandhouding kan daarom alleen in samenhang worden opgevat. De vorm kan niet zonder de inhoud. En omgekeerd. Een nauwe samenwerking met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland is noodzakelijk en zinvol om de zorg voor het erfgoed met succes mee te kunnen laten groeien met de dynamiek van de samenleving.

– Arjen Kok

SENIOR ONDERZOEKER RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED

Immaterieel erfgoed en musea

Nieuwe cross-overs en verrassende ontmoetingen

Werkplaats immaterieel erfgoed onderzoekt sinds 2015 de vragen, noden en wensen die musea in Vlaanderen hebben over immaterieel erfgoed. Wat beweegt hen om met dit niet-tastbare erfgoed aan de slag te gaan? Hoe onderscheidt het werken rond immaterieel erfgoed zich van andere museale werking? Waar ligt het raakvlak tussen materiële en immateriële erfgoedwerking? Wat zijn valkuilen of struikelblokken?

Beoefenaars van immaterieel erfgoed zien op hun beurt kansen in het samenwerken met musea om de interesse van het grote publiek te prikkelen, of een plek te vinden in het museum als een ruimte voor dialoog en dynamische ontwikkeling van immaterieel erfgoed. Het museum kan ook een vorm van erkenning betekenen voor een immaterieel erfgoedpraktijk. Maar (hoe) durven of raken ze over de drempel om het museum in te stappen?

Werkplaats immaterieel erfgoed startte daarom een partnerschap met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, het Centre français du Patrimoine culturel immatériel, SIMBDEA (Italië) en het Verband der Museen der Schweiz rond het internationale *Intangible Cultural Heritage & Museums Project* (2017-2020). Het project zet in op het delen van kennis rond immaterieel erfgoed over de landsgrenzen heen, en het uitwisselen van inspiratie tussen musea onderling.

Stap méé in dit avontuur. Hier ligt een spannende – en soms gespannen – fascinerende zoektocht tussen soms verschillende en dan weer gelijklopende logica's en perspectieven, nieuwe cross-overs en verrassende ontmoetingen en werkvormen...

– Kia Tsakiridis

STAFMEDEWERKER WERKPLAATS IMMATERIEEL ERFGOED (VLAANDEREN),
PROJECTCOÖRDINATOR VAN HET INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE & MUSEUMS PROJECT

Musea wereldwijd

Immaterieel erfgoed materialiseren in een wereldorganisatie

Sinds 1947 is de International Council of Museums (ICOM) een professioneel wereldwijd netwerk, met inmiddels 40.000 museumprofessionals als lid. Vanaf het hoofdkwartier bij UNESCO in Parijs wordt er jaarlijks een uitgebreid ledenprogramma gepresenteerd, georganiseerd door 'International Committees'. De IC's hebben een thematisch karakter. Zo is er ICME, het *International Committee for Museums and Collections of Ethnography*, dat in oktober in Estland het congres *Re-imagining the Museum in the Global Contemporary* organiseert. Een overzicht van het programma en de organisatie van ICOM is te vinden op icom.museum

De aandacht voor immaterieel erfgoed is in de museumwereld betrekkelijk jong. Binnen ICOM is er nog geen international committee dat hiervoor is opgericht, ook al spreekt de jongste museumdefinitie hier nadrukkelijk over. Een uitdaging, om vanuit Nederland een aanzet in Parijs te geven tot de oprichting van zo'n international committee. Uit ervaring weet ik, dat binnen ICOM de Nederlandse leden bekend staan om hun inventiviteit, flexibiliteit en daadkracht. ICOM Netherlands omvat zelfs 10% van alle ICOM leden! Tijd dus, om met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland de Thais te pakken naar Parijs en het immaterieel erfgoed te materialiseren in een wereldorganisatie...

– Luc Eekhout

VOORZITTER ICOM NEDERLAND

ONDERZOEKSLIJN 5

IMMATERIEEL ERFGOED & TOERISME

Hoe ga je om met commercialisering van immaterieel erfgoed?

Hoe vermarkt je je erfgoed zonder dat het een toeristenkunstje wordt? Iets waar niemand uit de erfgoedgemeenschap zich nog in herkent? UNESCO pleit voor 'duurzaam toerisme'. Maar hoe vul je dat precies in? Hoe ga je om met commercialisering van je immaterieel erfgoed? Dat onderzoeken we binnen de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Toerisme.

De uitdagingen

Veel erfgoedgemeenschappen willen toerisme gebruiken om het eigen erfgoed te versterken en een toekomst te geven. Tegelijkertijd brengt toeristisch vermarkten het risico van overcommercialisering met zich mee.

Dit dilemma zie je ook terug in het 2003 UNESCO-verdrag en de Operationele Richtlijnen die een concrete invulling geven aan dit verdrag. Aan de ene kant ziet UNESCO mogelijkheden van 'duurzaam toerisme' voor immaterieel erfgoed. Deze vorm van toerisme draagt bij aan de toekomst van het erfgoed en de erfgoeddragers kunnen er zelf van profiteren. Aan de andere kant waarschuwt UNESCO voor het risico van 'overcommercialisering, die het betreffende immaterieel erfgoed in gevaar kan brengen' (zie artikel 102 van de Operationele Richtlijnen).

Welke kansen biedt toerisme voor immaterieel erfgoed? Hoe ga je om met de risico's van commercialisering? Dat zijn de hoofdvragen binnen de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Toerisme. Met deze onderzoekslijn wil het Kenniscentrum handreikingen bieden aan erfgoedgemeenschappen die toerisme willen gebruiken ter versterking van het eigen immaterieel erfgoed, maar die tegelijkertijd trouw willen blijven aan de kernwaarden die het erfgoed voor hen vertegenwoordigt.

Wie heeft er het meeste kaas van gegeten?

Voor sommige vormen van immaterieel erfgoed is toerisme onmisbaar, omdat het een nieuw kader biedt om dit erfgoed te presenteren. De Kaasmarkt op het Waagplein in Alkmaar is een goed voorbeeld: de markt biedt het plaatselijke Kaasdragersgilde de mogelijkheid een oude traditie voort te zetten. Waar de oude handelsfunctie van de markt is ingehaald door nieuwe manieren van in- en verkoop, voorzagt het toerisme in nieuwe mogelijkheden om het ambacht van kaasdragen voort te zetten. Nu voor een toeristisch publiek. Elke vrijdagochtend trekt de Kaasmarkt vele bezoekers, in 2017 bijvoorbeeld zo'n 170.000. Daarmee is de markt een toeristische attractie van de eerste orde, ook tot tevredenheid van het Kaasdragersgilde zelf.

Toch bleken er grenzen te zijn. Die werden bereikt toen het Kaasdragersgilde werd geconfronteerd met een ondernemende wethouder die de Kaasmarkt groter en groter wilde maken, om almaar meer toeristen te trekken. Hij stelde bijvoorbeeld voor het toeristisch seizoen te verlengen en de Kaasmarkt ook op andere locaties dan alleen het Waagplein te presenteren. In sommige voorstellen kon het Kaasdragersgilde meegaan, in andere niet. Toen de gemeente

Om zichtbaar te blijven
is de tendens om almaar te...

GROEIEIEN
GROEIEIEN
GROEIEIEN
GROEIEIEN

**Iedereen wil meer
bezoekers trekken,
maar tegelijk trouw
blijven aan
zijn eigen**

roots

Aanpak en tijdpad

Om de doelen binnen deze onderzoekslijn te bereiken, combineren wij een praktisch met een meer reflectief deel. Het onderzoek kent van 2017 tot 2020 drie stappen.

Stap 1. Pilot Overijssel

In de eerste stap (oktober 2017 tot en met november 2018) voert het Kenniscentrum samen met een student van Hogeschool InHolland een pilotstudie uit in Overijssel. In deze pilot verkennen we de vraag: hoe kan onderlinge samenwerking tussen de immaterieel-erfgoedgemeenschappen in Overijssel het aanbod van immaterieel erfgoed van deze provincie versterken? Ook gaan we na hoe de inzet van multimediale middelen daarbij een rol kan spelen. Wij kunnen dit onderzoek mede uitvoeren dankzij subsidie van de Provincie Overijssel. Het onderzoek staat in samenhang met beleid van de provincie: Overijssel wil graag zijn toeristisch imago versterken door in te zetten op erfgoed en regionale identiteit.

De resultaten van de Overijsselse pilot presenteren we op een minisymposium (24 november 2018).

Stap 2. Onderzoek naar regionale versterking toerisme immaterieel erfgoed

In een vervolgstudie doen we gezamenlijk met de hogescholen onderzoek naar de vraag: hoe versterk je en veranker je immaterieel-erfgoedtoerisme in de regio? In dit onderzoek sluiten we aan bij de verschillende specialismen en speerpunten van de afzonderlijke opleidingen. Studenten doen toegepast onderzoek in de vorm van lokale casusstudies en verkennen innovatieve toepassingen, zoals culturele routes, apps en dergelijke. Daarbij worden zoveel mogelijk de erfgoedgemeenschappen betrokken.

Het onderzoek mondt uit in een conferentie over 'Immaterieel Erfgoed als Toeristische Bestemming' (voorjaar 2020). Op deze conferentie presenteren we de resultaten van het onderzoek in samenhang met ander relevant onderzoek van de hogescholen.

Stap 3. Onderzoek 'overcommercieel' versus 'authentiek'

In meer reflectief gericht onderzoek verkent het Kenniscentrum in diezelfde periode het spanningsveld rond het vermeende risico van 'overcommercialisering'. We contrasteren dit begrip met het begrip 'authenticiteit', dat tijdens de bijeenkomst met de erfgoedgemeenschappen veelvuldig werd gebruikt.

te ver ging naar de mening van het gilde, voerde het zelfs actie. In opdracht van het Kenniscentrum verrichtte een student van Hogeschool InHolland onderzoek naar deze casus.

Trouw aan je eigen roots?

Behalve de Kaasmarkt zijn er vele andere vormen van immaterieel erfgoed die streven naar meer toeschouwers voor hun evenement. De bloemencorso's, de Brabantsedag in Heeze, het Draaksteken in Beesel, de Passiespelen in Tegelen, diverse traditionele sportevenementen: allemaal willen ze de attractiewaarde van hun evenement vergroten en tegelijk trouw blijven aan de eigen roots. Tijdens IE-dagen in 2017 in Zwolle en Tilburg inventariseerde het Kenniscentrum daarom de ervaringen van de erfgoedgemeenschappen met toerisme. Waar hebben zij behoefte aan ondersteuning? Waar liggen concrete vragen en dilemma's?

Hoe trek je meer toeristen?

De meeste concrete vragen blijken te liggen op het vlak van vermarkting. Hoe kun je je immaterieel erfgoed aantrekkelijk maken voor bezoekers en toeristen? Sommige organisatoren kijken bijvoorbeeld naar de groeiemarkt van Chinese toeristen in Europa en hoe die te bereiken. Hoe kun je daarbij als immaterieel-erfgoedgemeenschap samenwerken met andere partijen, zoals overheden, plaatselijke recreatief ondernemers en erfgoedinstellingen? Hoe zorg je dat de media aandacht besteden aan jouw levend erfgoed?

Groot, groter, grootst?

Daarnaast zijn er ook zorgen. Om zichtbaar te blijven is er een tendens om al maar te groeien. De bloemencorso's zijn een goed voorbeeld van een attractie waar steeds meer bezoekers op afkomen. Zo trok het Bloemencorso Zundert dit jaar maar liefst 70.000 bezoekers. Voor de corso's is het een kans het eigen erfgoed breder onder de aandacht te brengen en het zo ook een toekomst te geven. Maar het hart van het immaterieel erfgoed ligt toch in de buurtschappen. Daar spannen mensen zich het hele jaar door in om steeds mooiere wagens te vervaardigen.

Een van de dilemma's die rijzen bij groei is: huren we professionals in? Maar de belangrijkste zorg is: hoe zorg je dat het immaterieel erfgoed aantrekkelijk blijft voor de erfgoedgemeenschap zelf en niet verwordt tot louter en alleen een toeristische attractie waarin de gemeenschap zichzelf niet meer herkent? Kort samengevat: hoe ver kun en wil je meegaan in de wensen van de markt?

Wat is duurzaam toerisme?

De vraag is ook: wat is ‘duurzaam toerisme’ en aan welke voorwaarden moet dit voldoen om vanuit het perspectief van immaterieel erfgoed aantrekkelijk te zijn? Zoals toerismeonderzoeker en partner in deze onderzoekslijn Wil Munsters (Lector Zuyd Hogeschool) in verschillende publicaties heeft laten zien, is de verwevenheid en interactie tussen erfgoed en toerisme complex. Volgens Munsters moet gezocht worden naar een evenwicht tussen de belangen van de ‘host community’ (de erfgoedgemeenschappen), de wensen van het toeristisch publiek dat het erfgoed wil ervaren, en het recreatieve bedrijfsleven.

Erfgoed komt tot stand in een complex samenspel van organisatoren van immaterieel erfgoed evenementen, deelnemers, bezoekers, toeristen, recreatief ondernemers, overheden en andere belanghebbenden, waarin alle erfgoed consumentengoed lijkt te zijn geworden. Het Kenniscentrum staat een open benadering voor om zo op een onbevangen manier de verhouding tussen erfgoed en toerisme tegen het licht te houden. Wij brengen de verschillende stakeholders en belangen die daarbij een rol spelen in kaart met als doel de immaterieel-erfgoedgemeenschappen te versterken.

Doel van het onderzoek

De onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Toerisme heeft als doel immaterieel-erfgoedgemeenschappen te versterken in het bredere toeristische veld. Dat doen we op twee manieren.

Ten eerste ontwikkelen we een praktische toolkit voor erfgoedgemeenschappen over hoe je het eigen product beter voor het voetlicht van bezoekers en toeristen krijgt. Deze toolkit stelt de erfgoedgemeenschappen in staat nieuwe bezoekers en toeristen te trekken in een sterk concurrerende markt met vele andere toeristische attracties. Tegelijkertijd bevat de toolkit handreikingen hoe trouw te blijven aan de kernwaarden die het erfgoed voor hen vertegenwoordigt. Verder geeft de toolkit tips en adviezen hoe gemeenschappen op een goede manier kunnen samenwerken met andere partijen.

Ten tweede onderzoeken we de verschillende belevingen van authenticiteit (zie ‘aanpak’ voor een toelichting op dit begrip). Waar liggen de grenzen tussen ‘jezelf blijven’ of ‘authentiek zijn’ en ‘overcommercialisering’ of steeds meer toeristen of bezoekers trekken? Door meer inzicht te krijgen in hoe verschillende partijen ‘authenticiteit’ beleven willen we in samenspraak met de gemeenschappen de grenzen en mogelijkheden van duurzaam toerisme verkennen.

Vaartzondag

Toerisme stimuleert Boxmeerse Vaart

Voor de Boxmeerse Vaart heeft toerisme positief uitgewerkt naar de uitvoering en handhaving van de traditie. Toerisme is voor de Boxmeerse Vaart een bron van inkomsten vanwege de collecte langs de toeschouwers. Daarnaast heeft het voor zeer vele Boxmerenaren en oud-Boxmerenaren van buiten de ogen geopend hoe waardevol ook deze traditie is. (In 1980 misschien 2000 toeschouwers nu anno 2018 10.000). Het is opvallend dat onder die nu 10.000 zich vele Boxmeerse volwassenen hebben aangemeld om de zware ornamenten te dragen (baldakijnen, flambouwen, reliekbok enzovoorts). Ook het aantal vrijwilligers is enorm gegroeid dankzij het toerisme, 34 in 1980 tot 275 in 2018.

Hadden deze personen niet langs de route gestaan om de Vaart - soms wat sceptisch - te aanschouwen dan hadden ze deze stap nooit gemaakt. Nog steeds komen 150 Duitse pelgrims te voet naar Boxmeer op Vaartzondag om de Basiliek te bezoeken en de processie te aanschouwen. Kortom toerisme van binnen en van buiten stimuleren juist de Boxmeerse Vaart. Als organisatoren dien je sterk te staan voor onwelgevallige invloeden van buiten die de traditie aantasten. In 1970 wilden rechts-radicalen zich ontfemen over de Boxmeerse Vaart, mijn vader (ook Vaartmeester) en de toenmalige pastoor hebben dat categorisch afgewezen. Ook in 1979 -1980 hebben we een dergelijke bedreiging weten af te slaan.

– Mr. Wim Goossens

VAARTMEESTER VAN DE BOXMEERSE VAART

Strikt genomen behoort het begrip ‘authenticiteit’ tot wat UNESCO noemt ‘ongepast vocabulaire’ (*‘inappropriate vocabulary’*) binnen dit verdrag. Dat het begrip met een vernieuwende insteek een belangrijke attenderende waarde heeft, werd bepleit in recent onderzoek van immaterieel-erfgoedsspecialist Chiara Bortolotto (EHES, Parijs). Ons idee is om het verlangen naar authenticiteit, van erfgoeddrager tot toerist, te onderzoeken om zo de schurende elementen voor het voetlicht te brengen. Wat verstaan de verschillende stakeholders onder ‘authenticiteit’? Hoe wordt het beleefd door erfgoeddragers, maar ook door toeristen, die evenzeer, maar dan op een andere manier, op zoek zijn naar een ‘authentieke’ ervaring?

Eind 2020 ronden we dit verkennende onderzoek onder erfgoedgemeenschappen en stakeholders af met een reflectieve internationale wetenschappelijke publicatie.

Beoogde resultaten

Binnen deze onderzoekslijn leveren we twee resultaten op:

1. Een praktische toolkit ‘Immaterieel Erfgoed & Toerisme’ op basis van opgedane inzichten voortvloeiend uit het verrichte onderzoeken met de hogescholen. We presenteren deze toolkit op de IE-dag van november 2020.
2. Een internationale reflectieve publicatie.

Welke erfgoedgemeenschappen zijn betrokken?

In alle onderzoeken binnen deze onderzoeklijn betrekken we immaterieel-erfgoedgemeenschappen, zowel in het onderzoek vanuit de hogescholen als in het reflectiegerichte onderzoek dat het Kenniscentrum zelf uitvoert. Het gaat daarbij steeds om gemeenschappen die in hun uitvoering veel met de toeristische sector te maken hebben.

Onze netwerkpartners

Deze onderzoekslijn voeren we uit in samenspraak met de hogeronderwijsinstellingen die zich bezighouden met (praktijkgericht) onderzoek op het gebied van toerisme en het recreatieve bedrijfsleven: Hogeschool Inholland (Wendy Raaphorst), Saxion Hogeschool (Michiel Flooren), Universiteit Utrecht (Bouke van Gorp), Zuyd Hogeschool (Wil Munsters), NHTV / Breda University of Applied Sciences (Frederike van Ouwkerk), HZ / University of Applied Sciences (Margot Tempelman) en Stenden University of Applied Sciences (Maaïke de Jong).

Duurzaam en innovatief toerisme

Real life vraagstukken

In de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Toerisme werkt het Kenniscentrum samen met docenten van verschillende hoger onderwijs instellingen. Wendy Raaphorst, van InHolland, is één van hen.

Duurzaam, Gezond en Creatief. Dat zijn de thema’s waardoor hogeschool Inholland zich laat leiden om waarde toe te voegen in het stedelijk gebied waar wij zijn gevestigd. We werken op deze gebieden samen met het beroepenveld, overheden en maatschappelijke partners. Maatschappelijke vraagstukken in stedelijke gebieden vragen steeds weer creatieve oplossingen. Deze oplossingen combineren betekenis en beleving, slimme business modellen en innovatieve werkwijzen. Daarom leiden we binnen het domein Creative Business studenten en professionals op door ze te laten dóen. Ze werken aan *real life* vraagstukken. Ze leren door te onderzoeken en aan de slag te gaan. Daarbij gebruiken we methodieken die ons helpen snel feedback te verwerken en het ontwerp aan te passen. Bijvoorbeeld met technieken als *rapid prototyping* en *design thinking*. We doen dit in de vorm van *living labs* en ontwerpgericht afstudeeronderzoek. We zien de creatieve professional als manager van waardecreatie. Creatie van maatschappelijke waarde in al haar aspecten: zakelijk, symbolisch, cultureel en sociaal.

Voor de opleiding Tourism Management betekent dit onderzoek naar de maatschappelijke betekenis van toerisme en de integratie van duurzaamheid en innovatie in de toeristische keten. Onderzoek naar toerisme en immaterieel erfgoed sluit goed aan op bovengenoemde thema’s. Vanuit de vierdejaars minor Cultuurtoerisme en afstudeerkringen zien wij een samenwerking met Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, lokale overheid en erfgoeddragers als een mooie uitdaging. Ondertussen heeft een student, Jeffrey van Gelder van InHolland Rotterdam, onderzoek gedaan naar de kaasmarkt in Alkmaar en een studente, Claire Oort van InHolland Diemen, een routeplatform ontwikkeld voor erfgoedgemeenschappen in de provincie Overijssel.

– Wendy Raaphorst

SENIOR LECTURER TOURISM AND CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT INHOLLAND

Daarnaast zoeken we samenwerking met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC). Internationaal is er samenwerking met immaterieel erfgoedonderzoeker Chiara Bortolotto, verbonden aan de École des Hautes Études en Sciences Sociales, met wie in de aanloop naar deze onderzoekslijn intensieve gesprekken zijn gevoerd over mogelijke spanningsvelden tussen toerisme en immaterieel erfgoed en de bruikbaarheid van het concept 'authenticiteit' bij onderzoek hiernaar.

CONTACTPERSOON

De contactpersoon voor deze onderzoekslijn is dr. Albert van der Zeijden.
U kunt hem bereiken via: a.vanderzeijden@immaterieelerfgoed.nl.

Waar ligt de grens

tussen

nieuwe toeristen trekken en jezelf blijven?

Kan toerisme erfgoed

**VER
STER
KEN?**

Nawerk

BIJLAGE

BEGRIPPENLIJST**Gehanteerde termen
en begrippen ontleend aan
het 2003 UNESCO Verdrag**

Binnen het UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed (en met name ook daarbuiten), worden uiteenlopende begrippen gebruikt die samenhangen met het borgen van immaterieel erfgoed. Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, dat in Nederland de uitvoering van het Verdrag ter hand neemt, kiest ervoor de door UNESCO gehanteerde begrippen over te nemen en te voorzien van een passende vertaling. De gehanteerde termen en begrippen zijn ontleend aan de verdragstekst en de daarmee verbonden Operationele Richtlijnen (Operational Directives: ich.unesco.org/en/directives), die om de paar jaar door de Algemene Vergadering van aangesloten landen worden herzien naar aanleiding van voortschrijdend inzicht en nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen.

Immaterieel erfgoed

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland gebruikt de volgende definitie voor immaterieel erfgoed:

Cultuuruitingen die door erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven.

Korte definitie voor in het dagelijks gebruik:

Cultuuruitingen van erfgoedgemeenschappen, levend erfgoed.

Nog kortere suggestie voor dagelijks gebruik:

Levend erfgoed.

In het verdrag staat: “The “intangible cultural heritage” means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communi-

ties, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage. This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. For the purposes of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as is compatible with existing international human rights instruments, as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development.’

Domeinen van immaterieel erfgoed, zoals benoemd in het 2003 UNESCO Verdrag

In de verdragstekst staan enkele moeilijk vertaalbare of al te abstracte begrippen, zoals social practices, en begrippen zoals performing arts, die in de Nederlandse context mogelijk misverstanden kunnen opwekken.

Het Kenniscentrum kiest voor:

- a. spreken, zingen en vertellen
- b. uitvoerende kunsten
- c. festiviteiten en rituelen
- d. kennis- en gebruiken rondom natuur en universum
- e. traditioneel vakmanschap/ambachten

(Het Kenniscentrum hanteert een brede definitie van deze begrippen.)

In het Engels staat er:

- a. oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage;
- b. performing arts;
- c. social practices, rituals and festive events;
- d. knowledge and practices concerning nature and the universe;
- e. traditional craftsmanship.

Safeguards/borgen

Het doel van het Verdrag is het ‘safeguards’ van immaterieel erfgoed, in de officiële Nederlandse vertaling vertaald als ‘bescherming’. Belangrijk is dat UNESCO een actieve dynamische invulling geeft aan immaterieel erfgoed, als iets waar immaterieel erfgoedgemeenschappen aan werken en dat dan ook steeds in ontwikkeling is.

Omdat UNESCO ‘safeguards’ opvat als op een toekomstgerichte manier werken aan immaterieel erfgoed geeft het Kenniscentrum de voorkeur aan de term ‘**borgen**’ of eventueel ‘waarborgen’ en wordt het woord ‘beschermen’ zoveel mogelijk vermeden.

Lange definitie uit de verdragstekst die het Kenniscentrum gebruikt: ‘het nemen van maatregelen gericht op het waarborgen van de levensvatbaarheid van het immaterieel cultureel erfgoed, met inbegrip van identificatie, documentatie, onderzoek, behoud, bescherming, bevordering, versterking, overlevering, met name door formeel en informeel onderwijs, alsmede het revitaliseren van de diverse aspecten van dit erfgoed’.

Korte definitie in de verdragstekst die het Kenniscentrum gebruikt: ‘doorgeven, ontwikkelen en promoten’.

Gemeenschappen, groepen en individuen

De groep waarom het allemaal draait in het 2003 UNESCO Verdrag zijn de ‘gemeenschappen, met name inheemse gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen individuen’, die ‘een belangrijke rol spelen bij het produceren, beschermen, onderhouden en opnieuw creëren van immaterieel cultureel erfgoed’.

Omdat ‘gemeenschappen, groepen en in sommige gevallen individuen’ voor dagelijks gebruik wat lang is, gebruikt Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland als overkoepelend begrip het aan de FARO conventie ontleende begrip **erfgoedgemeenschappen**, die naast de beoefenaars en de beheerders ook erfgoedinstellingen zoals musea kan omvatten. Beoefenaars (‘practitioners’) en beheerders (‘custodians’) zijn begrippen die in de UNESCO Conventie worden gebruikt om specifieke rollen binnen de erfgoedgemeenschappen te benoemen.

Concreet voorbeeld: Grolsche wanten breien: de breiers zijn de beoefenaars, het comité dat zich inzet voor het behoud van deze vorm van erfgoed zijn de ‘beheerders’.

Een derde begrip dat UNESCO gebruikt is erfgoeddragers (‘heritage bearers’). Dit begrip kan nuttig zijn als je de samenhang met erfgoed wil benadrukken. Dit zit echter ook al in het bredere begrip ‘erfgoedgemeenschappen’. De term erfgoeddrager is daardoor minder nodig en gebruikt het Kenniscentrum daarom zo min mogelijk.

Dus: Overkoepelend: **erfgoedgemeenschappen**, meer toegespitst op twee mogelijke rollen: **beoefenaars** en **beheerders** (practitioners en custodians).

Erfgoedinstellingen

Voor erfgoedinstellingen die zich bezig houden met immaterieel erfgoed gebruikt UNESCO termen als: *competent bodies* (bevoegde organen), experts, documentatiecentra, onderzoeksinstellingen. Voor onze instelling wordt gebruikt de term: Kenniscentrum. Het Kenniscentrum is gespecialiseerd in immaterieel erfgoedzorg. Vandaar de functieaanduiding: adviseurs erfgoedzorg. Daarnaast werkt het Kenniscentrum aan Kennisontwikkeling, een taak van de wetenschappelijk medewerkers van het Team Kennisontwikkeling.

Niet-gouvernementele organisaties (NGO's)

In de context van het 2003 UNESCO Verdrag betekent NGO's: bij deze UNESCO conventie geaccrediteerde organisaties die internationale adviesfuncties vervullen ten behoeve van het (internationale) Intergouvernementeel Comité van UNESCO. Het Kenniscentrum is één van die organisaties die geaccrediteerd is bij dit UNESCO Verdrag.

Culturele middelaars

In de *Operationele Richtlijnen* wordt gepleit voor een participatieve benadering, waarin de erfgoedinstellingen zoveel mogelijk de erfgoedgemeenschappen betrekken. Een belangrijke rol van erfgoedinstellingen is die van culturele middelaar (in de *Operatonele Richtlijnen* 'cultural brokers' en 'mediators' genoemd). De term die Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland hanteert is culturele makelaars / of culturele middelaars.

Inventarissen en lijsten

Een van de verplichtingen die uit het Verdrag voortvloeit, is dat aangesloten landen hun immaterieel erfgoed in kaart brengen /inventariseren, en daarbij een participatieve methode hanteren. Op het internationale niveau wordt de term lijsten gehanteerd, gekoppeld aan het woord inschrijven (inscribed).

De drie lijsten internationaal zijn:

1. Lijst van immaterieel cultureel erfgoed dat dringend borging behoeft (List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding)
2. Representatieve Lijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed der Mensheid (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)
3. Register van Goede Borgingsactiviteiten (Register of Good Safeguarding Practices)

Voor nationaal gebruik hanteert UNESCO de term: **inventaris** (een of meerdere inventarissen). Het Kenniscentrum hanteert de termen (waarbij indeling en opzet van de inventarissen niet parallel lopen met de internationale lijsten indeling!):

1. Netwerk Immaterieel Erfgoed
2. Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland
3. Register van Inspirerende Voorbeelden van Borging

Woorden als erkenning en plaatsing zoveel mogelijk vermijden. Daarom wordt in Nederland ook gesproken over '**bijschrijving**' in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Het gaat nadrukkelijk niet om een/of de Nationale Inventaris.

Door UNESCO afgeraden begrippen (inappropriate vocabulary)

Door UNESCO afgeraden begrippen zijn: 'authenticiteit', 'puur', 'echt', 'uniek', 'oorspronkelijk', 'essentie', 'masterpieces'. Daarnaast worden nationale toe-eigeningen ontraden (zoals: het Egyptische poppenspel).

Dit is omdat immaterieel erfgoed dynamisch is en voortdurend in ontwikkeling. Ook een woord als folklorisering is daarom niet passend. UNESCO heeft het wel over (het risico van) overcommercialisering, om het risico van nep en namaak mee aan te duiden. Onbewust speelt dan toch het begrip 'authenticiteit' een rol, al was het maar in de beleving van de erfgoedgemeenschappen. In de onderzoekslijn Immaterieel Erfgoed & Toerisme wordt de term authenticiteit op een reflectieve manier gebruikt in contrast met het UNESCO begrip overcommercialisering.

Verouderde begrippen die UNESCO niet gebruikt

Volk
Folklore
Volkscultuur/populaire cultuur
Tradities

Woorden die het Kenniscentrum gebruikt en UNESCO niet

(**Super-**)**diversiteit**: de huidige etnische en culturele diversiteit in de meeste grote steden van Europa. Het Kenniscentrum vermijdt het oudere woord multiculturaliteit.

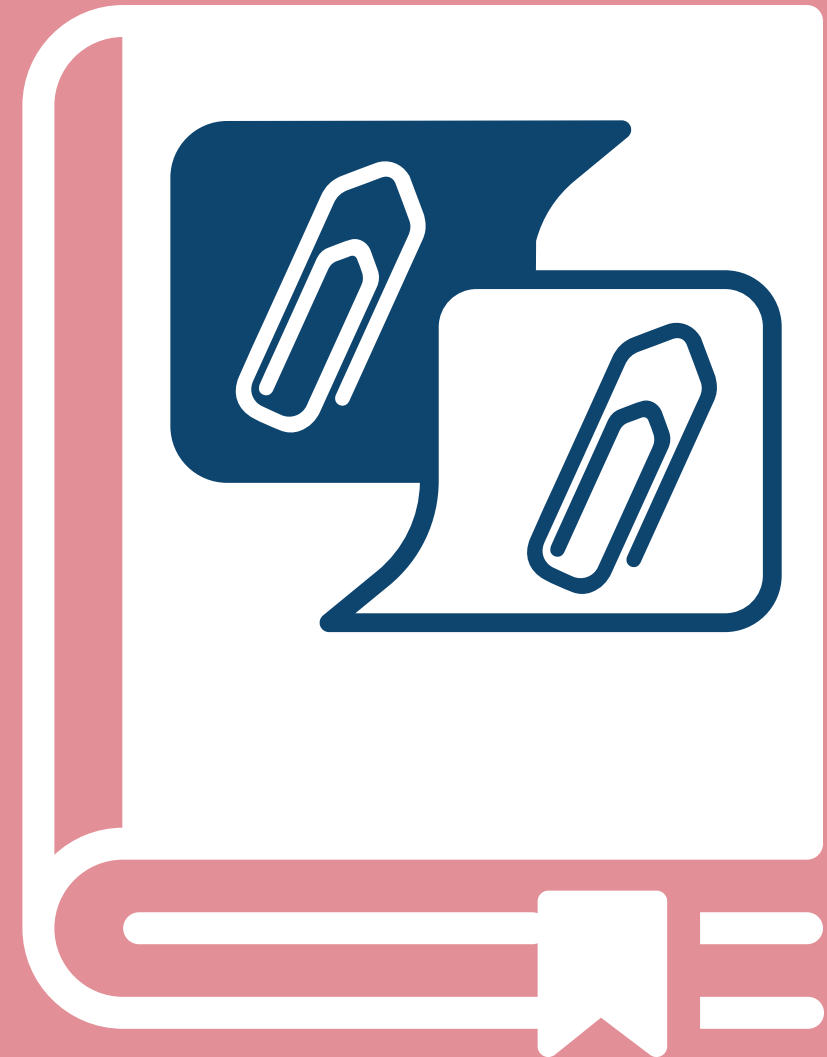
Etniciteit: een sociaal-culturele identiteit, die een groep van mensen of bevolkingsgroepen verbindt. Wetenschappers geven een dynamische invulling

aan het begrip, dat zeker niet essentialistisch en al helemaal niet racistisch moet worden opgevat. Het Kenniscentrum vermijdt begrippen als nationaliteit en ras.

Controversieel immaterieel erfgoed (in andere sectoren worden ook termen gebruikt als beladen erfgoed en/of, betwist erfgoed). Het Kenniscentrum gebruikt de meer overkoepelende term controversieel immaterieel erfgoed in de betekenis van: vormen van immaterieel erfgoed, waar in de samenleving discussie over is. De term controversieel immaterieel erfgoed houdt geen waardeoordeel in.

In andere sectoren of in de wetenschap gebruikte begrippen

Daarnaast zijn er enkele woorden die in andere sectoren of in de wetenschap worden gebruikt. Termen als cultuurhistorie, cultureel geheugen, populaire cultuur, levende geschiedenis, voortgezet gebruik, (ver-)erfgoediseren. Deze begrippen hebben ieder een eigen waarde of nut in bijvoorbeeld wetenschappelijke discussies, en het Kenniscentrum participeert uiteraard in deze discussies. In het 2003 UNESCO Verdrag worden ze echter niet gebruikt. Het geldt ook voor het begrip 'emotienetwerken'. Overigens hanteert UNESCO wel het woord 'netwerken', om er de 'gemeenschappen, groepen en individuen' nader mee te duiden: *Communities are networks of people whose sense of identity or connectedness emerges from a shared historical relationship that is rooted in the practice and transmission of, or engagement with, their ICH.*

ENGLISH SUMMARY

**RESEARCH AGENDA 2017-2020
DUTCH CENTRE FOR
INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

Intangible Heritage as a testing ground for a globalizing community

Final curtain for wild circus animals

Eye surgeons: ban fireworks!

EASTER FIRES CAUSE ENVIRONMENTAL POLLUTION!

These newspaper headlines from recent years may be familiar. Intangible heritage is often a subject of public debate nowadays. Living traditions – often passed on from generation to generation – are suddenly being subjected to fierce criticism.

The controversies in the Netherlands relate to highly diverse questions such as ‘Is Black Peter, the companion of Saint Nicholas, an expression of racism?’ (discrimination), ‘Is it okay to expose people to the hazards of fireworks?’ (health), ‘Is it okay to use animals to entertain people?’ (animal welfare) and ‘Can the emission of high quantities of particular matter by bonfires be justified?’ (the environment).

Such controversies show that intangible heritage not only connects people, but can also cause alienation. People can strongly identify with such heritage, but it can also cause discord.

Challenges in a globalizing society

Many controversies surrounding intangible heritage are related to our globalizing society, which has also become an extremely diverse society. Our horizon is no longer confined to our own town, city, region or country, where our long-cherished traditions are ‘normal’. In a world where people are closely connected by means of social media and the internet, where we have become more mobile than ever and where we can have 160 cultures living in one and the same city, we are holding up new mirrors to one another. How do you deal with people’s different views? With ethnic diversity? With the dark pages of our history? How can you care for the environment and prevent waste? And what about animal rights? How do you respond to what young people find culturally important, in a world where the internet and social media have created international communities? And what should we do with tourism that is growing on a global scale, turning intangible heritage into a purely commercial product, served up to consumers in easy to digest portions?

In other words: globalization is confronting us with new questions and challenges concerning intangible heritage and how it is perceived. The answers to these questions require further research.

Why this Research Agenda?

This Research Agenda summarizes the studies that the Dutch Centre for Intangible Cultural Heritage is going to pursue in the next few years prompted by the main challenges that the practitioners and custodians of intangible heritage in the Netherlands, i.e. the heritage communities, are facing.

The results of our studies will first serve to give intangible heritage communities answers to these challenges. In other words: our studies will always be

translated into practical tools that enable heritage communities to take concrete action themselves.

Our studies focus on deepening knowledge and on reflection: we want to clarify the processes surrounding intangible heritage in a globalizing society.

At the same time, we would like the outcomes of our studies to be interesting for other sectors which are often faced with the same challenges. The broad social questions triggered by intangible heritage make this a testing ground for the globalizing society. Building bridges between different groups with diverse backgrounds and views is quite a challenge in such a society.

Our main terms of reference: the 2003 UNESCO Convention

Our starting point for the research plans we are presenting in this Research Agenda is the *2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. At the time, UNESCO saw that a great deal of intangible heritage and knowledge about this heritage was being lost in a rapidly globalizing world. UNESCO wanted to promote ‘respect for cultural diversity and human creativity’. The convention was a response to ‘processes of globalization and social transformation’ that ‘create conditions for a renewed dialogue between communities’.

The convention was the answer to a global need. The Netherlands ratified the convention in 2012. It has now been ratified by 178 states. The convention has developed into the main framework for discussions about intangible heritage worldwide and is therefore also the main framework for this Research Agenda.

What is intangible heritage?

Intangible heritage is a term that UNESCO came up with in 2003 for something that was actually universally known: the customs, traditions and rituals that we consider to be self-evident, that we cherish and that are handed down through the generations. Before 2003, they were generally referred to as ‘folk culture’ or ‘traditions’. Intangible heritage is dynamic heritage: it changes over time.

In UNESCO’s definition, intangible heritage concerns cultural expressions that ‘communities, groups and, in some cases, individuals’ recognize as part of their cultural heritage. The heritage is expressed in living practices that provide people with ‘a sense of identity and continuity’. The convention identifies five domains:

- oral traditions and expressions
- performing arts
- festive events and rituals
- knowledge and practices concerning nature and the universe
- traditional craftsmanship

‘Intangible’ does not mean that this form of heritage is less concrete or less real. Intangible heritage is often actually very concrete and visible. Examples from the Netherlands are annual festive events, such as the Zundert Flower Parade (‘Bloemencorso’) or the Rotterdam Summer Carnival.

Relationship with tangible heritage

Intangible heritage cannot usually be separated from tangible heritage. Examples of tangible heritage are historic landscapes or buildings (built heritage), objects in museums or documents in archives (movable heritage). An example of intangible heritage in the Netherlands connected to a specific landscape is Meuse hedge laying (Maasheggenvlechten). Examples of intangible heritage connected to objects are carnival costumes or historic crosses or relics during religious processions.

This correlation between tangible and intangible heritage is also an important consideration for the Dutch Centre for Intangible Heritage. It links up with other UNESCO conventions, such as the *World Heritage Convention* (1972) and the *Convention for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions* (2005). The Dutch UNESCO Committee is an important contact for us for all conventions.

The strength of heritage communities

The Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland (Inventory of Intangible Heritage in the Netherlands) has mapped some 150 forms of intangible heritage since 2012. The way in which this Inventory was brought about attracted quite some attention. It is not up to experts or scientific researchers to decide what can or cannot be registered in this Inventory. It is the producers of the heritage themselves who determine this, e.g. the organizers of the Jewish Hanukkah celebration or the pottery painters in Gouda.

This close collaboration has also given the Dutch Centre an idea of who the ‘communities, groups and individuals’ are who are prepared to actively promote their intangible heritage and who would like to pass this on to future generations. UNESCO distinguishes between *practitioners* and *custodians*, people from the heritage communities who organize activities and/or undertake

management and preservation. This latter category of people is an important group for the Dutch Centre since they play an active role in caring for their intangible heritage.

Of course, the challenges for the practitioners and custodians of intangible heritage cannot be detached from the social context in which their heritage is perceived. The heritage community at large includes the people who attend their events, to whom they sell their products and the organizations that contribute to safeguarding them. Intangible heritage brings them all together. In that sense, this UNESCO Convention can be seen as one big experiment: how to involve broader groups in intangible heritage and in caring for heritage?

The five research lines of the Dutch Centre for Intangible Heritage

The five research lines that the Dutch Centre will be pursuing all relate to challenges in a globalizing society:

1. Controversial Intangible Heritage

How to deal with the public debate concerning intangible heritage?

2. Intangible Heritage & Super Diversity

What does intangible heritage mean in a superdiverse society, e.g. in a district with more than 160 ethnicities? How can you safeguard intangible heritage in such a society?

3. Intangible Heritage & Youth Cultures

How can youngsters be given a greater say in the heritage sector and how can they highlight their cultural expressions?

4. Intangible & Tangible Heritage

How should you deal with challenges at the interface between tangible and intangible heritage? How can you shape cohesive safeguarding?

5. Intangible Heritage & Tourism

How to deal with the commercialization of intangible heritage? How do you give substance to what UNESCO refers to as ‘sustainable tourism’?

Our research procedure

We first assess the challenges within every research line. Reflecting on them provides us with building blocks for developing practical guidelines. We al-

ways choose a bottom-up approach for this. We try to involve the heritage bearers and heritage communities themselves as much as possible, both when formulating relevant questions and when developing relevant and useful methods.

The means we use for this include dialogue tables, expert meetings and symposiums. The dialogue tables involve heritage communities in the process. They share the challenges they experience and help look for possible solutions at these tables. The expert meetings enable us to involve heritage professionals with diverse backgrounds. Symposiums and conferences are intended for a broader target group of stakeholders and other interested parties.

What results do we expect?

By the end of 2020, our five research lines:

- will have helped us contribute to more knowledge and a better understanding of the challenges that are relevant to the sub-domains of intangible heritage;
- will have helped us develop a tool kit or practical guidelines enabling heritage communities, as well as governments and other heritage sectors, to handle these challenges.

Who are our partners?

When implementing the Knowledge Agenda, we collaborate intensively with several partners from the heritage, culture, tourism, education and science worlds. Being part of the Nederlands Openluchtmuseum (Dutch Open Air Museum), the Dutch Centre for Intangible Cultural Heritage works with other departments in the museum. Together we study the challenges of our diverse society and how to respond more effectively to them.

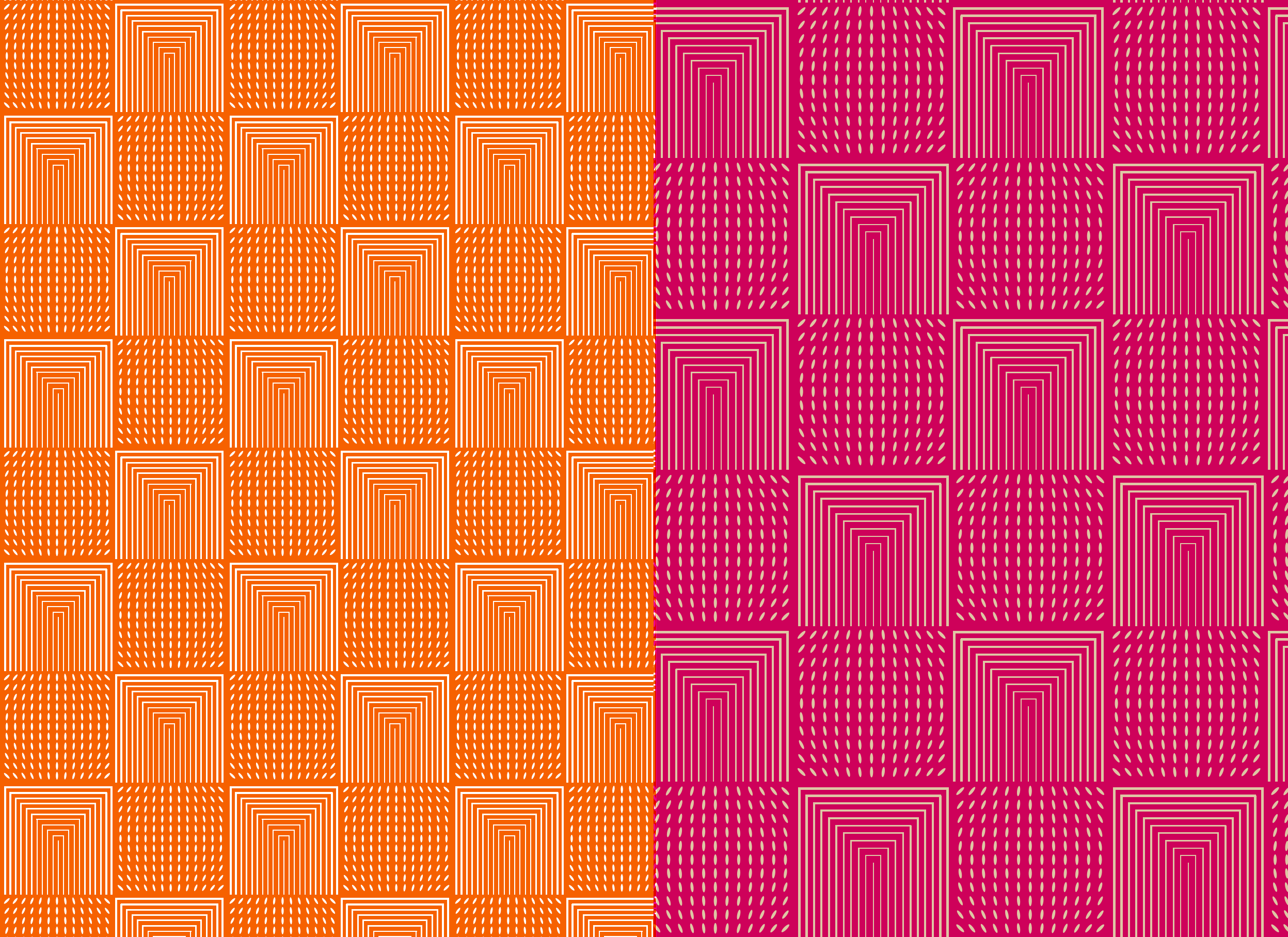
As regards scientific research, the Dutch Centre collaborates with scientific and research institutions. One of them is the Cultural History research group of Utrecht University. The Dutch Centre has entered into a five-year partnership with this research group to establish an Intangible Heritage Studies research resource. Two research traditions can be identified within the context of intangible heritage research. One tradition tends to focus on reflection as part of ‘critical heritage studies’, whereas the other tradition’s focus is predominantly on ‘engineering’, preparing knowledge for practical use, e.g. by heritage communities. The Intangible Heritage Studies researcher will combine these two traditions, based on the conviction that scientific research should be fueled by real-life situations and that caring for practical heritage will benefit from knowledge and reflection. A Heritage and Public History

Laboratory (epglab.sites.uu.nl), where intangible heritage is one of the four key focuses, was set up in conjunction with colleagues from Utrecht University. This consultation platform addresses the connection between research, education and heritage and public history in practice.

The Meertens Instituut has also traditionally been an important partner, conducting research in the field of Dutch language and culture. One of the employees of the Kenniscentrum combines her job with a position at the Meertens Instituut. Research conducted by other researchers at the Meertens Instituut also contributes to expanding our in-depth knowledge of intangible heritage. The Netherlands Institute for Social Research (Sociaal en Cultureel Planbureau) which studies topics of participation in and perception of heritage is another important partner for the Dutch Centre for Intangible Heritage.

And finally, we collaborate with The Cultural Participation Fund which provides funding for intangible heritage projects. Where the correlation between tangible and intangible heritage is concerned, we collaborate with the Cultural Heritage Agency of the Dutch Ministry of Education, Culture and Science. And of course, the Netherlands UNESCO Committee is an important partner for various research lines.

On the international plane, there is intensive collaboration with Flanders, with organizations such as Werkplaats immaterieel erfgoed, FARO and LECA. Through the ICH-NGO Forum, we work with organizations that are akin to the Dutch Centre for Intangible Heritage and have been accredited by the 2003 UNESCO Convention. The Working Group Research at the ICH-NGO Forum is an example of this. This group is coordinated by the Dutch Centre for Intangible Heritage. Another important framework is provided by the long-term international Intangible Heritage & Museums Project in which we cooperate with partners from Switzerland, Italy, Flanders and France.

KENNISCENTRUM
IMMATERIEEL
ERFGOED
NEDERLAND

Onderdeel van het Nederlands
Openluchtmuseum